

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 2 (301), serie nouă. Miercuri 22 ianuarie 1997. Preț: 1.000 lei

livius ciocârlie

«Pentru mine
anonimatul
este o reală
voluptate»

10.101

MILIONARUL HĂRTUIT

Când o vulpe e încolțită de mai mulți vânători, dacă există un Dumnezeu și pentru ea, scapă, oricâte focoaase s-ar consuma, și acolo sus, în coama dealului, pregătește noi incursiuni în locurile preferate. Tot cu credința în cel de sus. ● O situație asemănătoare se petrece acum și cu domnul Iosif Sava, ajuns în bătaia mai multor flinte. ● Devenit faimos prin invitații săi, de obicei cam aceiași, cu seturi de întrebări previzibile și restrânse - să nu-și surprindă musafirii! - e invidiat pentru un amărât de post la televiziunea națională, e adevărat, de șef, la departamentul cultural, unde vanitățile și iritățile dau în foc ca apa supraîncălzită. ● Un poet, și el celebru prin diagnosticările sale, i-a îmbogățit numele - Iosif Vissarionovici Sava - dar noi nu putem suporta încărcătura la gramaj, din simplul motiv că singura legătură a distinsului muzicolog cu Tătuca e aceea că a lucrat în mass-media și pe vremea dogmaticului de la Kremlin. Fiindcă de-aici pleacă multe reacții, de la vârsta care-i peste pragul pensionării. ● Păi, domnilor gazetari, se uită unele contribuții ale șefului, binecunoscute de-a lungul întregii sale activități. Când cuvinte ca **biserică, preot, mănăstire, rege, monarhie** și multe altele nu puteau fi pronunțate la radio, cine stătea cu urechea ciulită să le elimine? Domnul Iosif și nu frații săi. Îi salva astfel de la necaz pe crainici, invitați și pe toți aceia care mai căleau în străchini. ● Apoi, după buimăceala (știm noi care!) proverbială, a început să tragă la noi rame. Cum îl prindea pe câte unul cu puține pete, nu uita niciodată să pună lumina pe ele, ca tot privitorul să observe cât e Iosif Sava de temerar, fără, însă, să-și întoarcă reflecțiile și spre sine. Strategie de realizator autentic! Mult lustruită, prin diverse încercări, blana sa nu trebuie să fie vreodată maculată. ● În duet cu Pleșu, Liiceanu, Dinescu și alții nu-i dificil să-ți storci creierii prea mult, fiindcă aceste personalități au atâta vervă, încât pot vorbi și trei zile fără să fie întrebați. De altfel, domnul Sava nici nu trebuie să forțeze prea mult, fiindcă are certificat de handicapat. Oricui i se poate întâmpla! Și, din această cauză, n-are cum să supravezeze toate emisiunile din sectorul condus, nici măcar să sugereze unele teme, de vreme ce atâtea se repetă ca scaieții într-un câmp nelucrat. În multe cazuri nu știe dreapta ce face stânga și invers. ● Unele emisiuni se stânjenesc reciproc, cum au fost acelea de pe 15 ianuarie a.c., când cultura se răsfăța și pe programul I și pe programul II, cam la aceeași oră. ● Mai poate fi ceva semnalat - printre atâtea altele! - care demonstrează că e o atenție mărită la departamentul respectiv. Unii creatori apar și de patru ori într-o săptămână pe posturile televiziunii naționale, în schimb, alții, nici măcar într-un an. Să se plângă și ei mai mult, altă variantă - să zicem a unor programe și programări ferme - nu există! ● Pentru toate aceste sacrificii, pentru toate aceste orientări regale, domnul Iosif Sava ridică lunar în jur de două milioane - e scutit de impozit! Ni se pare o sumă modică. Atunci cine-și mai permite acum să-i sugereze pensionarea, când eforturile Domniei Sale, pentru cultul unora și cultura câtorva, sunt supraomenești, deși certificatul de care pomeneam îl avertizează că trebuie să și le dozeze cu rigoare?

UN EMIR UMIL

de NICOLAE PRELIPCEANU

Țocmai îmi aminteam o întâmplare din teatru, pe care mi-o povestise cândva Florin Zamfirescu și l-am întâlnit în groaznicul vagon de dormit Botoșani - București, venind - și el și eu - de la aniversarea (a 147-a) nașterii lui Mihai Eminescu.

Întâmplarea, însă, ar ține de Caragiale dacă n-ar fi, în fond, tragedie curată. Dar limpezind-o, ca orice tragedie, reintră în termenii clari ai teoriei și-și pierde toate valențele, de fapt emoționale. Să nu mai lungesc vorba: într-o seară, machieurlul beat, i se plânge actorului: „Să vedeți ce rușine am pățit azi dimineață: n-am avut bani să iau lapte pentru copil”. Jenat, actorul duce instantaneu mâna spre buzunar. Iar machieurlul continuă: „De-aia zic, dați-mi zece lei să beau o vodcă, să uit”. Pasămite, actorul intenționa să-i dea cei zece lei pentru laptele de-a doua zi al copilului, dar machieurlul, insensibil la adâncimi, atinge totuși una, și anume pe aceea că, dacă material mai poți schimba ceva, în esență, înăuntru, e mai bine să-ți continui drumul, chiar dacă el - din afară - nu pare cel mai fericit. Cumpărând laptele, o zi, copilului său cu cei zece lei primiți de la actor, tatăl bețiv n-ar fi schimbat, esențialmente, mare lucru. O zi ar fi fost altfel, iar a doua zi lucrurile ar fi reintrat în „normal”, actorul neputând să-l subvenționeze (sponsorizeze) la infinit pe tatăl bețiv. Luându-și din acei bani, însă, tot o vodcă, așa cum făcuse, probabil, și cu suma destinată laptelui pentru copil, machieurlul n-ar fi făcut decât să fie constant cu el însuși, iar pentru copil, desigur, s-ar fi ivit în cele din urmă alte posibilități de salvare. Nu vreau să fiu cinic, dar lucrurile pot fi, uneori, judecate și-așa și anume Dumnezeu știe cum e mai bine. În fond, dacă n-ar fi fost vorba de: vodcă, bețiv, lapte, copil, ci de niște ființe și lucruri cu mai puțină conotații morale, povestea lui Florin Zamfirescu ar fi putut da naștere u analize de același tip fără ca „analizatorul” să fie privit cu un ochi dezaprobator.

La urma urmei, machieurlul era mai înțelept: el își urma calea, vorba ceea, neabătut. Bună, rea, era calea lui și a și urmat-o până la capăt: astăzi e demult printre cei drepti, mî-a spus Florin Zamfirescu în groaznicul vagon de dormit Botoșani-București. Printre atâtea oameni care-și construiesc viața șerpuind, machieurlul lui Florin Zamfirescu era, în fond, emirul din noaptea macedon-skiană, cel care - chiar cu riscul accentuat al pierderii vieții - merge de-a dreptul spre țintă. Iar ținta care alta să fie decât ceea ce el a și atins, adică moartea?

acolade

ASANAREA OBLIGATORIE

de MARIUS TUPAN

Șugarnicii, cozile de topor și clientelarii unei lumi în destrămare sunt în derută. Schimbările, care au început cu ziua de 17 noiembrie 1996 - prea firave după opinia noastră - le-au stârnit surlete, țipete, vaiete, reacții de tot felul, crezând că au dreptate numai aceia care ridică mai sus vocea. Ca și când cineva e veșnic pe post, după o distribuție divină prestabilită, ca și când teoriile ar fi mituite să-i frustreze pe unii și să-i avantajeze pe alții. Îndreptările, reorganizările, necesare și vitale, le consideră a fi epurări politice, fără să se uite în oglindă, fără să se detașeze, măcar pentru câteva clipe, de propria lor biografie, pentru a realiza ce goluri au lăsat în activitatea lor, făcându-și de fapt plinul. Nimic nu e mai enervant decât o animatoare care vrea să fie tratată ca o doamnă distinsă. Căci, în numeroase cazuri, prostituția politică și economică a creat adevărați monștri. Deși cunoaștem destule exemple, în diverse domenii, rămânem, așa cum am afirmat mereu, în cel cultural. Aici, ca și în altele, n-au lipsit aventurierii, oportuniștii, cerșetorii. Sub umbrela iliesciană, au avut loc adevărate campanii de diminuare a avuției naționale, de maculare a culturii și, nu în ultimul rând, de subvenționări aberante, după cum dictau interesele celor aflați în fotolii înalte și pluate.

Am mai scris cine căpăta parale de la Ministerul Culturii: amicii de casă și castă, săritorii la nevoie, mediocritățile și travestiții. Liste există, pot fi date publicității, și vom observa cine a profițat din plin de o politică anticulturală. Atunci când au crezut că-s eterni pe scaune, unii activiști s-au înfruptat din banii creatorilor, plătindu-și ore suplimentare (!), deși destinația sumelor era clară: spre autori. Cerem o anchetă în acest sens și multe surprize vom avea. Tot Ministerul Culturii avea **obligăția patriotică** - dacă sintagma nu-i cumva demonetizată! - să înzestreze bibliotecile țării cu cele mai valoroase cărți. Ei bine, cine va cerceta achiziția de carte va descoperi manevre uluitoare. Sandra Brown e un nume de rezonanță printre atâtea rebutori.

Autori de raftul al treisprezecelea se răsfăță în lăcașele de cultură, în vreme ce tipărituri importante n-au dreptul nici măcar să capete o intrare în circuitul bucureștean. Care-i cauza? Una simplă. Târgurile murdare între activiștii culturali și falșii editori au contribuit la această tranzacție dezastroasă. Din evaluările unor comisii, aflăm că o carte bună putea atinge un tiraj de 89.000 exemplare, dacă urma să ia drumul bibliotecilor din țară. Nu mai vorbim de donațiile făcute pentru basarabeni, de exemplarele care meritau să intre în librării. Persoane lipsite de scrupule, intrate în tot felul de cumetrii, plasate în mai multe posturi, smulgând ori de unde cădea câte ceva, trebuie să răspundă acum pentru politica falimentară în care s-au aruncat. Tot ele țipă când li se arată activitatea atât de dezastruoasă. A spune adevărul într-o instituție sau alta înseamnă declanșarea unor vendette? Nu cumva propensiunile comuniste le-au alterat caracterul și buna cuviință?

Dar sunt și alte anomalii pe care le vom afla cât de curând, fiindcă, sperăm, lumina trebuie să pătrundă în toate cotloanele, ca aceste manevre să nu se mai repete. Chiar e nevoie să aruncăm bărci și colaci de salvare pentru cei care au tăcut ca peștii și au înaintat ca racii în domenii prioritare? Trebuie mers până la capăt cu dezvăluirile, altfel, vom bălți în aceeași baltă putredă a indifferenței!

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul
Cu sprijinul Fundației Soros
pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor Șef*), Ioan Es. Pop (*secretar de redacție*), Alexandru Spânu (*redactor*), Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 451030121163

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

HOMO HYERATICUS

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Tradiția hindusă a castelor - abolită oficial în India actuală - reprezintă cea mai intolerantă și exclusivă segregare a umanului cunoscută în istorie, aceasta cel puțin în aparență. Discrepanța dintre aparență și esență, dintre vizibil și invizibil - sau cel puțin aceea dintre foarte observabil și prea puțin vizibil - este rareori atât de sigură și puternică precum în domeniul ierarhizării omenești. Omul liber și sclavul păreau să fi fost separați de o prăpastie mare pe cât un întreg univers și, totuși, în comediile lui Plaut, sclavii își ceartă stăpânii, li se opun, sunt mai bogați decât aceștia din urmă, îi refuză dacă li se solicită un împrumut și, în general, sunt capabili să își manifeste emanciparea - fie și limitată - într-o mie de feluri care de care mai neașteptate, pline de inventivitate și chiar dezolatură. Cei care - dintre norocoșii absolviți istorie de faptul de a face propria experiență totalitară - nu pot înțelege cum au tolerat atâtea popoare comunismul, timp de atâtea decenii, ar putea să descopere unele sugestii explicative în aceste comedii vechi latine.

Brahmanii, militarii, negustorii și lucrătorii păreau cândva să fie separați integral prin naștere și, astfel, asemenea principiului Tao,

principiul existenței britanice poate fi marcat de creșteri și descreșteri și, la sfârșitul timpului, poate chiar de moarte, dar nu de fisuri. Parisul este, iarăși, depășire - și tot absolută - a istoriei prin forța imaginii; în creșterea și descreșterea lor, imperiile se pot regăsi în realități fluctuante și uneori contradictorii - peste toate și peste tot rămâne să plutească însă măreția lor.

Nimic mai platonice decât această istorie a umanității, căreia aparținem, a planetei de care suntem inseparabili. Grecia a născut o întreagă lume a ideilor, asemenea marelui Uranus care, castrat de Cronos, a diseminat peste lume sperma sa divină. Roma a creat realitatea administrării și dreptului, a marilor construcții populare, a edificat democrația și dictatura și, până la urmă, dacă nu totul oricum o bună parte a „Republicii“ și „Legilor“ concepute în Grecia se poate regăsi în opera politică a lui Cicero și apoi, în reglementările imperiului. India a născut buddhismul, răspândit apoi mai ales dincolo de hotarele sale istorice, la fel cum Iudeea a născut creștinismul. Există în istorie o lume a ideii - ori, cel puțin, mai apropiată de idee, în aparență - și o lume a concretului palpabil.

Europa a produs iluminismul; America a făcut din iluminism o realitate de fapt. Dacă doctrina Monroe a fundamentat un anume izolaționism american, trebuie să ne întrebăm totuși ce relație putea fi între iluminismul secolului XVIII și al tuturor secolelor viitoare și realitatea Sfintei Alianțe sau, ulterior, a persecuțiilor care îl obligă pe Victor Hugo la expatriere. Monroe a refuzat Europei o recunoaștere prematură.

Europa este autoarea idealului futurist, psihanalizei, a relativității, a suprarealismului, a dadaismului - America este realitatea acestora, permanentizată; eternitate, deci, a avangardei.

Ce este însă istoria și ce este permanența? Istoria, desigur, este efort al ideii de a penetra în real, încercare a valorii de a deveni, prin materie, din inexistență, spirit -, înainte de a deveni fapte, ideile devin valori și din valori credințe -, a fi în istorie înseamnă a ucide sau a fi ucis pentru o credință. A fi în istorie înseamnă a consuma sau a fi consumat de utopie. Dincolo de istorie este permanența autentică a realului.

Dreptul roman nu mai aparține istoriei pentru că este fapt obligatoriu de existență. Dreptul, între Manu, Hammurabi și Roma este sfârșiere istorică - apoi ia caracterul eternității.

Istoria spațializează - de o parte sunt ideile, de altă parte este realitatea lor întrupată. Un întreg univers separă credința lui Akena Aton de templul regelui Solomon - de o parte intuiția monoteistă, de cealaltă parte sanctuarul unicului Dumnezeu.

Europa a creat iluminismul și a chemat de trei ori - în trei războaie mondiale, două fierbinți și unul rece - armatele Statelor Unite în apărarea iluminismului, adăpostit acum, în sfârșit, de principiile și intuițiile unei Europe unite. Tot demonul (deci, spiritul) din el, iar numele unic al acestuia este iubire.

minimax

BLESTEMATA ÎNCURCĂTURĂ

de ȘERBAN LANESCU

Ceva, e putred pe malurile Dâmboviței. Remarcam săptămâna trecută, apropo de relațiile dintre noua Putere și Presă. Pentru că, pe de o parte, este neîndoios, în actuala guvernare a României au putut fi lesne identificate „secevețe“ contestabile. Ba chiar, de-ar fi să ieși drept etalon al guvernului prestația publică a d-lui ministru C.P. Tăriceanu, atunci, mai în glumă, mai în serios s-ar putea spune că, în cel mai fericit caz, ar trebui să ne pregătim, și încă grabnic, de alegeri anticipate. Pe de altă parte, însă, și la fel de vizibil, prin mai multe foi ce se pretind neutre și independente, gazetari cu firmă mare s-au cam dezbrăcat de caracter fără nici o reticență, recurgând la atacul *sub centură*, fie cu răstălmăciri grosolane, fie cu interpretări disproporționate istericoide, fie cu procese de intenție și insinuări veninoase, adică, invocându-se, vezi Doamne, imparțialitatea și spiritul critic, Puterea a fost hărțuită necontent de o mai nou formată *anumită parte a presei*. O hărțuireală a cărei coerență (orchestrată?) abia dacă este disimulată prin alternanța una „rece“, una „caldă“ (dar cele „rece“ sunt mai insistente), sau printr-un soi de „diviziune a muncii“, câteva cotidiane de primă mărime împărțindu-și subiectele/tintele de atac. Bunăoară, „uitând“ sau neglijând dezastul economico-financiar lăsat moștenire de regimul Iliescu, **Adevărul** lovește dur la capitolul politică socială și râcăie cu obstinție „problema maghiară“, fără a fi protestat

(barem din câte-am citit deocamdată) la schimbările din TVR. Aceste episod din urmă a fost însă lăsat pe seama **Bulinei roșii** și a **Cronicii române**, cuplul I. Cristoiu și H. Alexandrescu martirizându-i cu cinism pe „profesioniștii“ de la D.E.I. - într-adevăr profesioniști, numai că ntr-ale manipulării și dezinformării. Iar fiindcă tot a venit vorba, pe lângă că schimbările din TVR au fost imperios necesare, în plus, incizia operată într-unul din ganglionii vitali ai fostului regim a funcționat și ca un test eficient al atitudinii politice discriminând to'arășii irecuperabili de adepții ai democrației. Pentru că dacă într-alte privințe, mă rog, s-o mai fi putând discuta despicând firu-n **paișpe**, cu „profesioniștii“ din TVR **povestea** e simplă: ei au servit cu neștrămutată slugănicie regimuri politice antidemocratice. Iar alde H.A. I.C. ș.a. care-au sărit ca ca fripți o știu foarte bine dar - cum să poți interpreta altfel? - trebuiau să sară pentru că sunt edecari la aceeași barcă. Or, iată un alt subiect de pagină-nță cu titluri de-o șchioapă: angajarea noii Puteri în lupta împotriva corupției și a crimei organizate. Cum au reacționat to'arășii din Opoziție - era lesne de anticipat. (Poate mai puțin declarația halucinantă a lui I. Iliescu referitoare la arestarea lui M. Cozma*). În schimb, dinspre presa independentă te-ai fi așteptat la o aprobare și o susținere, necondiționate. Da' uite că n-a fost tocmai așa. Adică, da, s-a zis, foarte bine și frumos... Dar! Pe **partea** presei inai sus semnalate, în arti-

coarele dedicate subiectului **dar**-ul a fost căutat cu orice preț și adesea fiind prevalent. Nu care cumva o să se ajungă la politicizare, la răzbunări, la răfuieci, la vânătoarea de vrăjitoare etc. etc?! Vai, vai! Astfel încât, deși ar putea să pară fantasmagorică, începe totuși să se contureze o concluzie. Nu cumva oare printre cei care pretind și chiar păreau că sunt „câini de pază“ ai democrației, unii de fapt sunt „lupi“? De unde abia, și fără a fi singurul se iscă un motiv de serioasă... preocupare. Căci, nu cumva, trebuie **mers** chiar mult mai departe și, poate să pară absurd, s-ar cuveni resemnificată victoria electorală din '96 interpretând **acceptarea ei de către „Iliescu & comp“ din cu totul alte motive decât respectarea standardelor democratice?** O asemenea prezumție deși, repet, pare fantasmagorică sau absurdă poate fi totuși susținută cu argumente ce stău destul de bine în **picioare**. Oricum, însă, după câte și cum se arată pare foarte probabil că în perioada ce urmează guvernarea României va avea de înfruntat efectele agregate ale câtorva procese incommode: (a) erodarea susținerii populare generată de primele consecințe ale reformei economice; (b) încrâncenarea și escaladarea opoziției politice pe măsură ce vor fi lezate interesele mafiei pe care s-a bazat fostul regim; (c) tensionarea coaliției majoritare atât ca urmare a divergențelor ideologice cât și, mai ales poate, a competiției dintre lideri. Or, în aceste condiții, pe tărâmul mass media va avea loc o confruntare ce s-ar putea dovedi chiar decisivă pentru soarta democrației. Confruntare ce a început deja dar în care nici guvernării, dar nici intelectualii din tabăra democratică parcă nu s-au angajat încă plenar.

*) Iar pentru un A. Năstase, între altele și jurist d-
sa, cazul nu era chiar așa de urgent, putând să mai
dospescă, deși violența infractorului este notorie!

Paul Sârbu, **POEME ALESE**

Poem emblematic: „În lungile, nesfârșitele nopți de iarnă, în deltă./după ce deschisese ultima ta scrisoare/ca pe un mormânt./mă amăgeam neîncetat, fără să-nțeleg/că orice așteptare e una din fețele morții!.../Îmi răsunau în minte pașii tăi îndepărtându-te./precum ecoul nesfârșit/al unei arme a disperării îndreptate spre mine./pe trăgaciul căreia apăsasem, după plecarea ta!/Iar de atunci, în toți anii ce au urmat./trăgând din greu la galerele singurătății./pe o mare de oameni, de valuri potrivnice./arareori am avut curajul să mă dezbrac de închipuirea/că mai trăiesc încă!.../În lungile, pustiitoare nopți de iarnă./mintea mea precum un dinam învârtit de furtunile disperării./reușea să aprindă lumina unui vers./care se lua la-ntrecere cu moartea, pentru tine!/În lungile nopți de iarnă/n-aș fi știut nici măcar de unde răsare luna/și unde apune./dacă nu m-aș fi orientat după acele amintiri fixe/pe care mi le lăsaseși - /precum flăcările ce sclipsesc deasupra mormintelor./de parcă acolo ar fi îngropate comori!.../Și au rămas mereu statornice aceste «puncte cardinale» - /precum cifrele fosforescente/de pe cadranul întunecat al nopților mele./măsurându-mi timpul atât de precis./încât aș fi putut să potriveșc mersul stelelor după ele./dacă aceste așteptări, în drumul lor, ar fi luat-o înainte/ori ar fi rămas în urmă!/Căci, în lungile nopți de iarnă/nu-mi rămânea decât să-mi folosesc cu îndârjire memoria./ca pe o cazma tocită, lucioasă./ca un arheolog!.../Și toate aceste «dovezi» ale îndepărtării tale împărății/ eu le prefăceam în cuvinte./ca și când aș fi bătut monede de aur - /singura bogăție pe care am avut-o și pe care am chivernisit-o/să-mi ajungă până la capătul zilelor/și chiar după aceea!.../În nesfârșitele nopți de iarnă, în deltă./îmi îndreptam gândul spre tine/ca un fascicul de raze/spre o lentilă aflată în trecut./care-i amplifică de mii de ori lumina./reflctând-o departe, în viitor./făcând să ardă corăbiile cu pânză ale morții/și ale uitării./ce se îndreptau înspre noi!/Iar în urma acestui război/la care tu luai parte alături de mine/fără să știi./deasupra epavelor coborâte-n adânc./deasupra talazurilor./rămânea mereu în noapte/un felinar aprins - /contrar legilor tuturor felinarelor/care se scufundă și se sting! - /un felinar/precum un Iisus/peste ape./justificându-mi./luminându-mi/Și mântuindu-mi existența!/Iar după aceea, iarna, în deltă./ca într-o nesfârșită noapte polară./n-a mai urmat decât un fel de auroră - /având nuanțe deznădejdie, speranțelor și așteptărilor mele!/Dar această luminiscentă de curcubeie nocturne/nu era prevestirea unui viitor, așteptat răsărit./ci ale unui tot mai îndepărtat, ireversibil apus!.../Dar, până la urmă, în nesfârșitele nopți de iarnă./moartea umplea clepsidrele tuturor viselor!.../Mana cuvintelor nu mai cădea în pustiul deltei!/Poemele pe care le trimiteam să te caute - /ca pe niște stâlpi de foc, se stingeau în furtuni./cenușa lor risipindu-se-n toate zările!.../Iar eu trebuia să învăț pe de rost/alfabetul absenței tale.../Atunci, în nesfârșitele nopți de iarnă, în deltă./auzeam afară./în apropierea ferestrei./în zăpadă, sub lună./un cântec/de lebdă./ce avea neuitatul tău glas de pe vremuri!.../Atunci știam/că doar acest poem./precum o inimă/va continua să bată-n pustiul/(căci la sfârșit./după orice «apocalipsă»/rămâne doar Cuvântul!)/căutându-te neîncetat/în toate nesfârșitele nopți de iarnă ce vor urma în deltă, fără mine!“

A se reține această voce poetică născută dintr-un insondabil tragism existențial! (Editura Macarie, Târgoviște; 2.000 lei).

Lucian Scurtu, **LUCIAN MĂRTURISITORUL**

Aflăm de pe coperta a patra a volumului că poetul s-a născut la 3 octombrie 1954, în localitatea Holbav, județul Brașov. A absolvit Facultatea de filologie-istorie din Timișoara, actualmente fiind profesor la gimnaziul „Dimitrie Cantemir“ din Oradea. A primit laurii Marelui Premiu la Festivalul Internațional de poezie LUCIAN BLAGA, pe anul 1995.

Cartea de poeme despre care scriu foarte succint aici are meritul principal de a propune convingător o viziune spirituală originală; se remarcă mobilitatea imaginației, ușurința trecerii de la versul încărcat de muzicalitate la notația văduvită de lirism, un anume răsfăț imagistic, notația metafizică în alternanță șocantă cu notația de aparentă banalitate. Precum mai toți confracții săi de generație, Lucian Scurtu pare a urmări desolemnizarea lirismului. (Biblioteca revistei Familia; 4.000 lei).

Toader Buculei, **O CARTE A DURERII**

Carte de interviuri, în care se rezumă preambular biografia de militanți anti-comuniști și se reproduc apoi mărturiile acestora cu privire la epocă și la experiențele personale. Discuțiile sunt purtate cu Petru P. Andrei (fiul ilustrului sociolog), Ionel Bandrabur, Ion Băncilă (fratele lui Vasile Băncilă), Ernest Bernea, Ioana Brătianu (fiica lui Gheorghe Brătianu), Lilly Carandino, Nicolae Carandino, Andrei Ciurunga, Aneta Constantinescu (soția lui Gheorghe K. Constantinescu, zootehnician de laimă mondială), Mihail Crama, Anton Dumitriu, Nicolae Pan. Halippa (fiul lui Pantelimon Halippa), pictorul Neculai Hilohi, sculptorul Constantin Iordache, Nicolae Ungureanu (despre Nicolae Labiș), Marina Vlasiu-Lupaș (fiica lui Ioan Lupaș), Natalia Dinu-Manoilescu (fiica lui Mihail Manoilescu), Ecaterina Lăzărescu (colaboratoarea pe nedrept marginalizatului jurist, logician și sociolog Mircea Manoilescu), Colette Mareș-Axtentie (fiica lui Nicolae Mareș), Mariana Micescu-Lemeny (fiica lui Iurate Micescu), Cornelia Danilopolu-Papacostea (fiica lui Victor Papacostea), Yeana Pintilie (soția scriitorului Petre Pintilie), teologul Vasile Tepordei, Despina Vasilescu Valjan (fiica juristului și dramaturgului Ion Vasilescu-Valjan), graficianul și pictorul Mihail Vâlsan. După aprecierea lui Al. Zub, această culegere de mărturi reprezintă o luptă cu timpul, merită a păstra pentru viitorime semnele rezistenței anticomuniste naționale. Lîmpede, plină de acuratețe, fără stridentele falselor patetisme, cartea lui Toader Buculei este o carte-document. (Editura Porto-Franco, Galați; 2.250 lei).

Ernesto Sabato,

DESPRE EROI ȘI MORMINTE

Ediția definitivă (revăzută și argumentată de Angela Martin) a traducerii lui Aurel Covaci, apărută în anul 1973, tot la editura Univers. Ediția de acum respectă întocmai versiunea apărută în 1991 la editura Seix Barral, din Barcelona, considerată de către autor însuși ca definitivă. Prefațatorul romanului este eminentul hispanist Paul Alexandru Georgescu, autorul unei incitante soteriologii sabatiene, despre a cărei „aventură“ prin lumea literară occidentală ni se vorbește în precuvântare. Originalul studiu a apărut în anul 1986, în volumul **Valori hispanice în perspectivă românească**. Extrag câteva citate, în care sunt relevante liniile de forță ale demersului critic: „...răul în opera lui Sabato este laic și modern, modelat după alt tip de om, după acela al sfârșitului nostru de secol, după cum și eliberarea mistică de păcat prin suferință și sentimentul de vinovăție universală rămân străine soteriologiei sabatiene, care nu duce la umilință și ispășire, ci la demna, ba chiar mândra reacție cathartică a purtătorilor de absolut. (...)

La nivel conceptual, doctrina salvării profesată și propusă de Sabato se dovedește a fi **integratoare, dramatic liminară și patetic ascensională** (...). În soteriologia lui Sabato răul constituie marele și obsedantul obstacol, forța misterioasă care degradează și distruge. Aceasta nu anulează structura și finalitatea umaniste ale soteriologiei sabatiene, dar ne obligă a vorbi deschis despre gravitatea avertismentului pe care îl dă autorul în fața unei progresii incontestabile a răului, captate în romanele sale (...). Soteriologia lui pătrunde înlăuntru și în adânc reprezentând cutremurător cauzele și mecanismul intim al progresiunii deteriorante. Bineînțeles, cauza cauzelor se află în criza omului contemporan, sau, mai exact, a unui anumit tip de civilizație (...). În cea mai mare și mai importantă parte a ei, salvarea este determinată de cauzele imediate ale crizei, adică de procesele aberative în care se încorporează“.

anticariat

John Dos Passos, **THE 42nd PARALLEL**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1930.

Dacă-l comparăm pe Dos Passos cu alți dramancieri de seamă ai noștri nu găsim nici unul care să-l întrecă în privința conștiinței vieții americane. Tonul său se apropie de cel al lui Hemingway. Poate este poate la fel de dur ca și acesta, mai ales atunci când prezintă personaje dure. Libertatea sa de limbaj e mai mare (...). Dar el e capabil, într-o mai mare măsură, de simpatie umană. Și simpatiile sale sociale, s-ar putea spune pasiunile lui de clasă, dau acestei opere o direcție care îi lipsește lui Hemingway (...).

În privința implicațiilor, opera lui Dos Passos se înrudește cu a lui Dreiser și Sinclair Lewis și, încă mai mult, cu aceea a lui Upton Sinclair. Dar în vreme ce oamenii lui Sinclair sunt manechine de ceară, cei ai lui Dos Passos sunt vii și convingători“. (Henry Hazlitt).

„Putem afirma cu deplină siguranță că estetul de la Harvard a murit în Dos Passos (...). El a intrat în lumea reală. A rupt categoric cu capitalismul și știe că acesta e doar un cadavru pe două picioare. (sic!) I-a declarat război și îi înregistrează degenerarea (sic!). Nu a descoperit încă încrederea lui Walt Whitman în oamenii simpli ai Americii. Nu poate crede că în ei se cuprinde forța creatoare a unei lumi noi. Aceasta îi este dilema: o nostalgie a trecutului său aristocratic. Totuși omul acesta a crescut ca porumbul în soarele lowei (...)

Viitorul îi va descoperi marele talent, talentul de poet epic, darul de observație, îndrăzneala experimentului, curajul de a se pune cu totul în slujba unei societăți (...).“ (Michael Gold).

Volumul se poate achiziționa de la Anticariatul Scala, contra sumei de 29.000 lei.

PIATRA OCEANICĂ DE ATLANTIC

de BARBU CIOCULESCU

Este totdeauna folositor și tot atât de des delectabil schimbul de idei sau doar de imagini - ca să nu mai spunem de amintiri - cu cineva care cunoaște, din experiență sau din instinct, dedesubturile faptelor. Literatura polițistă din asta-și trage vârtoasa-i longevitate și - în pas cu ea - recunoscându-și modestia, cea de analiză a omenescului suflet. Cu atât mai mult - era să scriem - într-o strânsă partidă cum este cursul unei vieți în care pierderea își are câștigul, iar câștigul un trist preț, încât eșecul capătă gustul unor indimenticabile ingrediente. Cu condiția de a fi cultivat cu sistemă. Succesul ia mințile, repetat la nesfârșit, exasperează.

Evitarea acestui risc este dintre toate cea mai dificilă, dar sub acest unghi se măsoară geniul celui care, în pagina scrisă, spune eu. Totuși, a-i acorda lui Mircea Horia Simionescu, purtătorul unui magnific palton de vară, de el însuși confecționat, nota maximă ar însemna să ne situăm pe poziția de superioritate a celui care mânuiește catalogul. Inteligență, sensibilitate, inimă. E de presupus iritarea autorului de a se vedea copleșit de proiectile măgulitoare, de toate calibrele, pierzându-se într-un văzduh lăcomit la zădărnici. O mărturisea, de altminteri, scriitorul, într-un recent interviu și, punându-ne în locul lui, n-am fost în stare să nu-i dăm dreptate, încât am șters de îndată, dintr-o cronică ce tremura de nerăbdarea de a fi scrisă, paragrafe ca acestea: „**Tetralogia** sa ne-a pus în legătură cu acest superior spirit, neliniștit, în inconfundabila robinsonadă, în pendularea între ironia care scoate măștile și pasiunea cu care le multiplică, între rolul de spectator neajutorat și regizor de efecte“. Am renunțat, săjideri, a mai pomeni, fie doar în treacăt, de o enciclopedie sa imaginară, de seriile de amintiri transformate în ficțiuni - sau, parcă, invers? - în fine de evidență că în **Paltonul de vară** se confruntă, însumate, aproape toate formele literare posibile, cu trimiteri la alte arte, muzica îndeosebi.

Ne-am îngrozit, tot așa, la gândul că tocmai ne pregăteam să emitem ceva în genul: „L-am considerat cu precădere pe Mircea Horia Simionescu un campion al scrisului frumos, redând acestui termen demnitățile de odinioară, conferindu-i, adică, excelența raportului dintre esență și expresie“. Și am șters cu două încrucișate linii imaginea un text atât de ușor incriminabil, precum: „**Paltonul de vară**, ansamblu de comunicate ale lucidității, își rezervă unicul răsfăț și monopol al contabilizării deșertăciunilor omenești, la ceasul când, între început și sfârșit, limbile ornicului merg, dintr-o dată, împreună“.

N-am mai avut nici curajul de a rezuma, în perioade bine coordonate, cele opt liste cu lucruri pe care insul povestitor le întocmește, spre a le lua cu el dincolo, practic pe toate cu care a avut și are de-a face dacă nu și cu câteva în plus! Cu durere în suflet n-am mai construit ghirlanda din frunze de acant între Rousseau (nu vameșul, ci autorul **Confesiunilor**) și Samuel Pepys, trecând, cu incontestabilă erudiție prin alți mari mărturisitori, Gide, Amiel, Sartre sau Henry Miller, ce și-ar fi putut aduce, astfel, prinosul de recunoștință dacă nu autorului, cel puțin cronicarului - cu atât mai mult (iar!), cu cât datorită acestui

„excurs“, jumătate din cronică s-ar fi găsit gata scrisă.

Scrâșnind din dinți ne-am abținut de la orice citat, trădând astfel memoria maestrului Călinescu, dulcea metodă a lui „ia și gustă“ - unde nici nu mai știi ce-a fost mai înainte, citatul sau comentariul său. Și aceasta deși se știe că alegerea citatului valorifică gustul infailibil al criticului. Tabloul raiului, din carte, mai cu seamă, ne făcea cu ochiul. Dar nu numai. Pe această treaptă a spiritualizării, am decis să nu ne referim măcar la acele exemplare întorsături de frază, tip „telul ar fi înalt, doar procedeele au cam întrecut măsura“ sau doar la câte o fericită expresie, din cele ce pot fi selectate aproape la întâmplare, atât de dolidora fiindu-le abundența, precum „modelul persistent al neizbutirii“. Toate notele de lectură, conștiincios înșiruite pe sferturi de coală, au fost cu cruzime eliminate, în logica lor succesivă: „Ajutorul inestimabil al prietenilor. Desfacerea prietenilor cu cuțitul. Jurnalul zilelor din decembrie '89, scris la zece zile după eveniment. Asaltul țărănimii asupra orașelor. Soția. Fiicele. Nevoia de dragoste. Spațiul, distanțele, evaluările, printre obiectele din listă.“ Nimic, nimic din toate acestea.

Radicalizat, am înlăturat până și intima referință la sticluța Payvand, lichidul fluent ce acopera inevitabilele bătăi greșite la mașina de scris și despre care autorul mi s-a confesat, într-o plimbare sub ploaie, în una din ultimele zile ale anului trecut, că i se usucă în sticloanță

când are mai multă nevoie de el.

Toate acestea s-ar fi acumulat în chipul cel mai supărător într-o dare de seamă mai dinainte cunoscută autorului și ar fi semănat cu alte surioare, precum balerinele purtând cu toatele aceeași perucă blondă și aceleași lungi gambe. Inadmisibil, desigur, odată ce criticului nu îi este permis să procedeze asemeni prozatorului: „...până în ajun nu știam încotro merg, cu toate că mă aflam la jumătatea cărții, scriam ca un automat, condus doar de logica paragrafelor dinainte, căutam cu fiecare rând adăugat să alinez întrucâtva (...) aveam la îndemână materialul de construcție (...) îmi lipsea planul care să mă...“

Vedeți ce ușor este? E drept că am citat trunchiat, dar am făcut-o numai dintr-un vechi obicei publicistic, devenit, în timp, tic profesional. Venial cusur reducând la scară unul mai general, acela de a surprinde, în pagină, cu excepția esențialului, tema, acțiunea, gradația, contururile narațiunii, influențele etc etc. Este maniera cea mai sigură de a face dintr-o carte nou citită una cunoscută din copilărie...

... După ce a ratat toate unghiurile de atac, mereu constatând că sfera de cristal nu poate fi străpunsă, nu-i mai rămâne criticului decât recursul din urmă, la sinceritate. El trebuie atunci să spună în ce dispoziție a citit cartea. Va scrie, deci, că a receptat **Paltonul de vară** (o velință, de fapt!), ca pe un mesaj tragic al vieții așa cum este ea, dar dorind să mai fie. Termenul de mesaj este grotesc, poate, dar un altul nu s-a născocit. Că, dincolo de „scriitură“, care l-a fermecat - însă nici nu se știe ce pregătește concurența -, de joc și exhibiție, a recepționat semnalul intim al celor opt liste, narând o personalitate, într-o lume a extremelor renăscătoare ce fabrică mase și false particularisme. Sub care raport, criticul poate numi cartea citită un manual de morală umanistă, în era în care termenul suferă grave contestații. Că i-a înțeles, prin urmare, buchia, ajutorat - dar acesta e un alt palton - de favorabile similitudini, vârsta fiind una dintre ele, profesiunea scrisului o alta, zodiile, nostalgia comună a unei vieți așa cum ar fi putut să fie, orgoliul celei așa cum este. Într-atât, încât i se îngăduie să calce interdicția și să încheie cu un citat privind obiectul 79 din lista a cincea: „Piatra oceanică de Atlantic: „Lucrarea valurilor a șlefuit-o în așa fel, că o latură pare a înfățișa un chip omenesc înfricoșat. Am ținut-o în palmă și, cu vorbe bune, am întrebat-o hamletian dacă intenționează să rămână cu grimasa de spaimă tot restul zilelor. Mi-a răspuns că n-ar dori, dar că realitatea o obligă. Ar fi bucuroasă să asculte în liniște foșnetul valurilor oceanului, însă vede că de la o zi la alta se înmulțesc valurile de oameni care se revarsă din est peste continent, cu singurul țel de a ajunge la Atlantic. Nu înțelege ce-i împinge într-acolo.“

Fără să ne dăm aere, noi înțelegem ce-i împinge într-acolo pe vajnicii cavaleri ai Estului, de la cimerieni, sarmați și sovietici încoace; lucruri de care piatra atlantică, într-adevăr nu prea are de unde aduna cunoștințe. Ca buni și nezdruținați protocroniști ce suntem ne bănuie neabătut teama unui mare val de occidentali năpustiți asupra moșioarei noastre, odată ce pata Europei se va întinde către sugativa Uralilor.

Tentat să abandoneze jurnalul - agoniseala de zădărnici - în favoarea Istoriei - zădărniciia agoniselilor -, artistul a rezistat ispitei, cedându-i, și-a completat listele, la esoterica, poate, cifră opt, așa cum și-a construit, în munți, casa, odaie cu odaie, pe vârste, stări de cuget, cu îndelungate premedități ale limpezirii planurilor și fericite accidente în procurarea de materiale.

Din pridvorul său, criticul își șterge, satisfăcut, ochelarii.

Ștefan aug. doinaș

la încheierea săptămânii Tale.
Chiar Ție, celui Nenumit, din cer
Ți-am inventat poreclă pe potrivă.

Cu degete asemeni celor care
m-ai modelat, Te modelez eu însumi.
Din resturile care cad din mâna mea
ca din a Ta, se nasc întruna îngeri.

Și raiul și infernurile mișună
de rodul osteneții noastre nalte.
Iată - spre Tine suie noaptea sfinți.
Iată - spre mine plouă ziua haruri.

Da, Doamne: suntem amândoi perfecți.
Dar fiecare doar visat de celălalt.

din toate câte-mi stau la îndemână,
și ars de-aceiași limpede iubire
care Te-a mistuit, cândva, pe Tine?
Și nu cunosc și eu, acum, aceeași dramă
a spiritului care plâzmuiește
dintr-o materie rebarbativă?

Și iată-ne: stăm, fiecare-n fața
odraslei sale, căutând frenetici
pe chipul ei minunea ce-am visat-o.

Iar ceea ce vedem ne întristează.

Doamne, ai pus în mine prea puțină
lumină nencepută; cu - în Tine -
prea multă strălucire omenească...

Psalmul XXVI

Pumnale-nfipte în azurul crâncen
al unui iezer, fulgerele-ncearcă
să-Ți fie ochi, iar tunetele-limbă.
Iar eu mă fac arici sub lovitura
privirii Tale, și-asurzesc de-o voce
care se-nversunează peste-abisuri.
Oare ce vezi, când irisul teribil
Ți-se deschide-asupra-mi: nebulia
de-a Te sfida ca o furnică? Spaima
de-a mă surpa ca un gigant în pulberi?
Și ce rostesti, când bolovanii negri
ai norilor Ți se ciocnesc în gură:
osândă aprigă - sau mântuire?

Aspru-mi vorbești, și rar. Iar eu, de frica
de-a Te-nțelege, nu-nțeleg nimica.

Psalmul XXXVII

Doamne, când toate candelile Tale
se vor încovoia de fum pe vale,
să nu ne scuipi ca pe profet din chit.

Ci suie-Te, Stăpâne, la un schit
din munții noștri, ca să vezi cum trupul
unui anahoret, hirsut ca lupul,
străluminează-n jur.

Cruțat de cerbi,
se-nalță-acolo firul sfintei ierbi
și argintată, ca pe boltă luna,
se îndulcește-n lauri mătrăguna.

Pe-aceia, Doamne, pune-l pe cântar,
ca-n iazu-i lănced de enibahar
din duhul lui, cucernic peste poate,
să Ți se-aprindă candelile toate.

Psalmul XLVI

Lumea se naște zi de zi, Doamne,
fără ca Tu să știi. Un soare copil
gâdilă rodul oricărei toamne.

Toate dihăniile cu pas tiptil
răpesc din codri de altădată
iasca și sevele. O boare de-april

ca o muzică foarte ciudată
se-nalță spre ceruri. Și iată - ecou,
lumea se naște iar, necreată

de nici un verb. Măcieșii vin în trusou
și-i ajută cu gesturi difuze
pe îndrăgostiți să cunoască din nou

gustul de măr sălbatic pe buze.

Psalmul L

Doamne, atâtor lucruri le-am dat nume

Psalmul LVI

Învățătorule, dac-aș fi fost acolo
și eu, ca Iuda, grijuliul vistiernic
al cetei Tale de apostoli, - cu ce gânduri
aș fi privit invazia miracolelor
cum strică rânduiala Firii? Ce balanță
ar fi putut să cântărească - același
freamăt
amestecat - de exaltare și oroare?

Ologii - nzdrăveniți care-și luau revanșa
asupra foștilor colegi de joacă, Lazăr
ieșind pe jumătate putrezit din giulgiuri,
mulțimea ghiftuită doar cu două jimble
și cu cinci pești, și pletele Mariei care-Ți
ștergea picioarele de untdelemn, Tu însuși
călcând pe ape ca pe un covor, și-atâtea
diverse alte fulburări ale superbe
obișnuințe care vrea să se încheie
în pace și câștig, așa cum se cuvine; -
acestea toate-au întrecut cu mult măsura.
Și Legile. Cum să mă uit cu nepăsare
în ochii celor care urlă că Mesia-i
vestit din veac, însă promis doar
așteptării?

Da. Ți-aș fi dat sărutul. Și de la părinții
poporului ales mi-aș fi primit arginții.

Dar oare-aș fi avut curajul să mă
spânzur?...

Psalmul LX

Lui Dan Damaschin

Există, Doamne, „viziuni
ce n-au îngăduit drept martori nici o rază,
doar cel mult un mănunchi de putregai”.
În fiecare zi de luni
ființa mea neîmblânzită cercetează
tenebrele din care Te strigai.

Nimic care să aibă glas,
nimic în văz, nimic ce tulbură auzul:
doar vidul negru - cu tăceri hrănit.
O, Doamne, iată-mă rămas
și orb, și surd, și mutilat, după obuzul
mâniei Tale. Și pe veci rănit.

Ah, scotocit mă simt acum
de unghia de flacără a unei bezne
ce pârjolește-n mine tot ce-i viu.
Și, Doamne, nu sunt decât scrum!
Dar mătură-mă Tu cu zeci și mii de
plezne.
spre ceruri, până nu e prea târziu...

Psalmul LXIV

Doamne, îți înțeleg eșecul. Oare nu
încerc și eu, la rândul meu, să Te crez

Psalmul LXVI

Când poporul acesta tember
va plăti pentru tot, pentru toate,
ce vei face, Stăpâne, cu el
în teribila Ta bunătate?
Cu venin concentrat de crotal
își amestecă zerul, smântâna.
Oare e vreun infern mai total
decât cel ce și-l face cu mâna?
Mila Ta? El Ți-o zvârle-n obraz
și-Ți rânjește la tunetul vocii.
Rostul lui pe pământ pare azi
să-și ucidă cu băta proorocii.

Dar îngăduie-l, Doamne, și vezi
câți smintiți se pornesc să Te-nfrunte,
câte cranii surăd prin livezi,
câte moaște ne-așteaptă pe munte.
Mai îngăduie-l, Doamne! Sub uși
mai strecoară-ne-o biată speranță...
Sfinții noștri cu bărbi de cenuși,
pentru ce nu-i așezi în balanță?
Printre neamuri cu suflet hain
noi cu ce ne-am hrăni mai departe,
dacă nu ne-ai fi dat un tain
de cucută, de cântec și moarte?...

Psalmul LXXI

Tu, Doamne, făcătorule de sfinți!
Cunosc un om care, scrâșnind din dinți,
își blestema trupeasca lui carcasă
în care nu se mai simțea acasă.
Era bolnav. Și trist. Ca nou născut,
el totuși mai ardea sub vechiu-i scut
de carne, ca-ntr-o pânză de rugină,
un sâmbure de flacără virgină.

Acestuia, și foamei lui de lup,
de ce n-ai vrut să-i dăruie un alt trup
ca să-și păstreze-n el ca o comoară
lumina care nu voia să moară?
Acum - să-l ierți! Căci veșnic o să dea
cu tifla beznei Tale, ca o stea,
și osul său jignit, întors pe-o rână
Te va amenința de sub țărână.

Psalmul LXXXII

Sus, printre gratiile unei ploii de-aprilie,
tot mai aproape Te zăresc acuma,
Doamne.

Sculptorii șterg de sânge marmura, poezii
cuvintele. Eu mă golesc ca un bazin în
care
urmează să plonjeze propriul meu suflet.
Orice-anotimp exprimă punctul de vedere
al mirelui. Eu stau în spatele oglinzii
și-aștept să iasă din cleștarul ei străinul
în care nu mă recunosc...

O, Doamne, Doamne,

numele Tău, ah! mult prea lesne
pronunțat,
îmi cade-n creștet ca o grindină suavă.
Doamne, sub vorbăria mea stă o grădină
cu bulbi tăcuți, unde-Ți propun să ne-
ntâlnim.

Cum altfel am putea să ne-mpărțim
vocația?
Negociată de heruvi mi-e inspirația...

Psalmul LXXXVI

Singurul drept de a mă-nfrunța cu Tine,
știi cine mi-l acordă?

Nu iubirea
(iubirea mea e doar maimuțarea
iubirii Tale care n-are margini),
nu ruga, posturile și-ascultarea
(vai, cât orgoliu-ascunde umilința!)
și nici neprihănirea mea, nici chipul
dumnezeiesc (pe care mi-l descopăr
din când în când pe fața exaltată),
nici rangurile, nici puterea lumii
(pe care uneori le țin în mână)
și nici credința mea nezdruncinată
că, orice-aș face, eu sunt preferatul
dintru-nceput al bunătății Tale.

Nu. Ceea ce-mi dă dreptul să Te-nfrunt
eu-ntreagă hula mea, și cu blesteme,

e suferința - crunta sfâșiere
a trupului; e viermele ce mușcă
din măruntaie, ochiul orb ce curge,
urechea spartă, bubele-nflorite
și carnea care cade de pe oase...

Tu, corp al meu, străin de-orice răzmeriți
și-atât de inocent, - oare le meriți?

Psalmul LXXXI

Când în urzeala mea de trup și suflet
ceva se rupe, și cascade repezi
de veselie își croiesc cărare
străluminând orice necaz, și ochii
se umplu brusc de lacrimi fără noimă,
și buzele se cascade într-un hohot
ce-mi zguduie ființa, și vorbirea
se-neacă toate-n sunete de aur, -
Tu, Doamne Sfinte, care-abia surăzi,
de ce-mi astupi cu-o mână supărată
torentele de râs?

Nu râzi Tu însuși
de bietul Diavol? Nu e creațiunea
o nemaipomenită ironic
a Ta, zvârlită-n fața haosului?

Doamne, îngăduie-mă, și Te-ndură:
cum să trăiesc cu pumnul Tău în gură?

UMBRA CREȘTINĂ A POEZIEI

de MIRCEA A. DIACONU

În ultimul său volum de versuri,
(**Tâlcuitorul de semne**, Editura
Cronica, 1996), Ion Cozmei propune
o imagine despre sine cu totul neașteptată și
ca tematică, și ca temperatură lirică. Iar pen-
tru cei care se mai îndoiau poate că Ion
Cozmei este poet, numindu-l înainte de toate
istoric ori critic literar, lucru de care nici nu
poate fi vorba, ziarist ori autor de reportaje,
ceea ce e mai aproape de adevăr, volumul de
acum trebuie să fie, pentru că poate să fie,
un argument nu numai în favoarea talentu-
lui, dar și a strunirii lui. În treacăt fie spus,
Ion Cozmei știe ce prejudecăți, rar mărtu-
risite, persistau asupra poeziei sale și tocmai
de aceea, fără accente umorale, luminat, le
răspunde: „purtând pe umeri datul morții/mă
împotrivesc celor trufași/ceilor care mă
acuză de frivolitate/încă și limba mea/toată
ziua va rosti adevărul/rușinați vor fi și
înfrunțați/cei ce caută să-mi facă rău. „De
fapt trebuie spus că, după o plachetă de
debut din 1985, Ion Cozmei a început traiec-
tul său poetic ascensiv cu cele două volume
din 1995, **Pacient la vama destinului** și
Calendar la cumpăna satului.

Cele trei cicluri ale volumului de acum
(**Scrisoare deschisă către Adrian**, **Puterea
ta vindecătoare** și **La ce bun sonetul?**)
construiesc un veritabil tratat despre iubirea
de Dumnezeu și despre poezia ca mijloc de
iluminare.

Contrapunctic într-o primă instanță se
profilează un eu care-și caută domol și solar
identitatea, peregrinând între „oraș“ și „casă“,
prezent și mit, realitate și vis. Aproape
vizionar, Ion Cozmei știe că timpul pe care-l
trăiește e un amurg investit cu seninătatea
ontologică a hieroglifelor și a cititorilor de
hieroglifice. Și în acest context, Daniel - croul
biblic („tu marele tâlcuitor de semne/tu cel
în care știu/că locuiește duhul lui Dumnezeu
cel Sfânt“) - devine un simbol al recuperării
vârstei creștine a umanității care altfel ar

riska să se piardă în derizoriul cotidian, iar
poetul, așa cum îi dezvăluie un vis, trăiește
o nobilă penitență: aceea a refacerii liturgice
a lumii „singur dăltuind/forma cuvintelor
nenăscute“.

Poemele primului ciclu sunt, în mare
parte, imnuri de iubire, spuse cu voce

scăzută, tremurătoare, un fel de „cântare a
cântărilor“ adoratoare, chiar dacă în formă
epistolară. Iar versurile au ceva din vibrația
polenului când se topește, toamna, sub
adierea cald-obositoare a luminii. E o jubi-
lație stinsă în orice vorbă: „dar
eu/Adrian/sunt fructul cugetării/lui
Dumnezeu/preamărind cuvântul Lui/și
înțelepciunea lui fără hotar“. Tristețea și
melancolia din planul realității consemnate
devin adorație: „Veniți și-nfrunțați-vă din
pâinea cea bună/Și beți fără teamă din vinul
vieții,/căci roadele mele pogoră din
ceruri/Și umplu cu har dăinuirea cetății“. La
Ion Cozmei orice imn închinat divinității e
și unul care vizează logosul și cuvântul
poetic: „Cuvântul bun/numai el/vine
revărsându-se/să-mi tămăduiască rănilor/să
mă curețe/de păcatele mele
ascunse/ca/murind împăcat/să nu mai
mor niciodată“.

În partea a doua a volumului, poemul își
intensifică accentele psalmodice, fără frivo-
lități și fără expresii căutate ori ostentative.
Căci nu știu dacă Ion Cozmei e un credin-
cios (gurile rele spun că a răătăcit multă
vreme), dar el scrie ceea ce se poate numi
poezie religioasă. Și chiar dacă-i putem
invoca pe marii poeți români care au abor-
dat între războaie poezia religioasă (pe care
azi o întâlnim nu doar la Cezar Baltag, Dan
Laurențiu ori Ștefan Augustin Doinaș, ci și
la un Lucian Vasiliu ori Nichita Danilov,
doi dintre optzeciștii aflați în fruntea gene-
rației), ori - cum face Constantin Ciopraga
în prefața cărții - pe Rilke, Claudel, Pegui,
timbrul rugii lui Ion Cozmei este original și
la fel de autentic în coordonatele sale. El nu
e umil ori revoltat, ci însetat de iubire și
smerit în bucurie („voi alerga după glasul
tău/cu mintea/cu mintea voi aduna/fărămele
ființei atotputernice“), iar întrebărilor sale li
se răspunde înfiorat, fără tendențiozități
creștine: „numai bunătatea ta mă poate
lămuri/numai priceperea ta/numai **puterea
ta vindecătoare**“.

În ultimul ciclu Ion Cozmei revine la
dexteritățile sale prozodice tradiționale, dar
sonetele sale au și o vibrație
emoțională neîntâlnită parcă
altă dată. Acum ai senzația că
rigorile severe pe care și le
impune dau acuratețe fiorului:
„Purtând peste umeri
hlamidele morții/pe tine mă-
ncumet acum să te laud,/neli-
niștea-mi umblă prin zariștea
porții/și zbuciumul meu are
sunset de flaut// Ca să te invoc,
răscolesc datul sorții/și golul
din mine cu gura ta caut,/tu
ești împărțită în sute de
porții/și-oricât mi-aș dori
răsuflarea lor n-aud//Dar cum
să te chem, să te laud
anume,/când tu în ființa-mi te
afli de-o vreme?/Pământul și
cerul cuprinzi într-un
nume!//Și cum să te-nchid în
necoapte poeme,/când tu te
reversi peste tot în lumină/și
nu te cobori, ci mă-nalți și pe
mine?“

Ar trebui poate spus că, cu
toată bucuria recucerită, cu
toată „tristețea îmbrăcată în
credință“, sonetul, dacă nu
cumva poezia însăși, i se arată
poetului fad. Căci după ce și-a
împlinit menirea, el ar trebui
să dispară lăsând în urmă
lumina descifrării tainelor. Să
fie acesta sensul ultim al
poeziei lui Ion Cozmei?

MUSCA VERDE NUMITĂ ȘI

Și, am continuat eu, dezvăț-te de obiceiul de a aștepta să ți se spună povești; de la facerea lumii și până astăzi, tot povești ți s-au propus, aproape toate au fost așternute pe hârtie, le ai în bibliotecă, pe noptieră, lângă ceașca plină cu cafea și, dacă deschizi fereastra, auzi foșnetul neîntrerupt al poveștilor lepădate de teii străzii odată cu frunzele toamnei, întrerupt de relatarea doamnei Manea despre miraculosul unguent care i-a vindecat reumatismul cel fără de vindecare, iar dacă o închizi, deschizi neîntârziat televizorul, în rama căruia un domn înțepenit într-un fotoliu, și la vorbă înțepenit, îți povestește lunga istorie a descoperirii unui nou unguent, ultimul, superior, dovedit fără rival între produse, cu care, ungându-se, fotbalistul Karl Schippmaier a scăpat de dureri pe targa ce-l scotea din teren și, departe de a fi condus la spital și mai apoi la cimitirul principal din Schinsbruck, s-a înapoiat de la tușă în teren, a primit în frunte o minge superbă, a suțat-o imediat și a înscris al treilea gol al echipei lui, vindecându-se de ruperea ligamentelor pentru totdeauna. Și Napoleon, am spus eu mai departe (nu-mi amintesc cui îi vorbeam, știu că interlocutorul meu se recomandase barometru, fiindcă, se plângea el, reumatismul îl înnebunește și negreșit vine ploaia), și Napoleon folosise același unguent, ultimul, superior, adică unguentul strămoș acestuia, și se făcuse bine, și se reîntorsese în teren, și băgase alte goluri, și își condusesse echipa până în sferturile de finală (europene); strămoșul unguentului se numea să zicem Mobil Oil, ultimul și superior - Mobilat și, cum scrie povestea, fotbalistul ca și împăratul, mândri și sănătoși pe vecie, victorioși până la Judecata de Apoi.

Pe negândite și fără voia mea, povesteam și eu. Și interlocutorul s-a și prins, mi-a și spus-o, zâmbind șiret ca și cum ar fi zis: „căzuși în cursă!”, nu mi-aduc aminte dacă era zâmbetul șiret al vecinului care mi-a interzis să violiez imaginea lui Petrașincu, sau a prietenei noastre Șitoianu, nepoată a ilustrului Toshiba, care m-a invitat, de ce nu, s-o violiez.

Mi-am dat seama. Și împrumutând-i șiretenia și zâmbind, am întors-o: Vream să zic, i-am zis, că ne-am obișnuit să scriem ca și cum am povesti la colț de stradă (să presupunem Povernei cu Grigore Alexandrescu), sau la colț de masă, în birtul lui Jerca (tot acolo, numai cu douăzeci de pași mai departe), eu spun una, Tudor George alta, ne înșușim parte din vorbele deșirate ale cumetrelor ieșite de prin subsoluri, cărora li se adaugă leșinatele chiftele și sentințe filosofice ale lui Jerca (deliciul clienților simandicoși, precum Comarnescu și Apostu), facem risipă de culoare. Dar tu, i-am zis, tu ești prozator (altă profesiune!), trasezi inscripții incolore, inodore, pui la treabă semne inventate pe loc, cuneiforme de strict uz personal, țesi pânze proaspete, rebusuri nedeslegabile, aparent dezvățate, matematic potrivite spre a oferi ochiului, minții, spectacole nemaivăzute. Semne ale unor întâmplări posibile, goale de poveste dar pline de o energie ascunsă, divină, gândește-te la ultimele șapte cuvinte ale lui Hristos din Cvartetul lui Haydn, (opus 51), boabe de dulce piper înșirate pe-un portativ, la vederea nu știu cărui ignorant - bandă Morse sau panglică de mireasă pe care s-au slobozit muștele.

Între mine și interlocutor (Florian Avramescu-Scăieni sau Georgică Vișan, foarte probabil că alții, care le seamănă, pentru că discuția are loc în noiembrie 1996, întâmplător pe

mircea horia simionescu

același trotuar, dar bodega nu mai e acolo) zboară de un sfert de oră, în soare, o bondoacă și plicticoasă muscă verde, ființă ca un duh al bălților. Zboară în rotocoale tot mai strânse în jurul capului meu și al lui, bâzâie cum ar bâzâi un înger ordinar din cupru și sticlă proastă, câteodată aterizează pe reverul hainei lui (nici nu bagă de seamă), câteodată pe manșeta fulgarinului meu (pe mine mă exasperează: îi zic du-te-n mâta! și dau să-i zdrobesc sărmăria, sicriul zburător, sămburele de luciu scârbos, fără s-o pot doborî).

Potaia asta verde mă urmărește de mai bine de douăzeci de ani, îi spun interlocutorului meu. El râde: nu-i aceeași, zice, și crede că a emis o observație care să mă amuze. Nu mă amuză.

E musca ȘI, izbutesc să mai spun. Asta face parte din familia mafiotă a **Phiophilidelor**, poate că e **Eristalomya tenax** în persoană; mare amatoare de brânză, moare de plăcere să se așeze pe hârtia de scris și să se mire că n-are miros și umezeală de brânză; contrariată nu contenește să-mi dea târcoale și să mă întrebe când am de gând să-i ofer chiar brânză proaspătă, cu zer. E musca ȘI, mai izbutesc să spun.

Și, pentru că dădusem colțul și-mi ieșise în față Ateneul, și pentru că întreaga clădire era înfășată din temelii până la cupolă în bandaje albastre, m-am strecurat printre schelele de metal și scândurările proaspătă, să știu cum se restaurează monumentul și dacă gândul Marianci Nicolesco e suficient pentru consolidare, și banii sunt deajuns, și lucrătorii se pricep, și altele. În birou, secretariatului muzical, pe când le explicam lui Petre Codreanu și lui Vladimir Popescu-Deveselu de ce nu mai merg la concerte (mă tem că un sfert din sală, crezând că am încă trecere pe la minister, se va îngrămădi în jurul meu să-mi ceară tot felul de recomandări și intervenții - ma

lipsesc de Vivaldi și Mozart!), a intrat pe ușă, cum intră un călător care a pierdut trenul în birou! de mișcare al unei tutungerii, Aurelian Octav Popa. Emoționantă revedere, cred că nu ne-am văzut de două decenii, timp în care i-am urmărit performanțele numai la radio și t.v. Ne îmbrățișăm, schimbăm câteva cuvinte - nu de alt fel și altele decât ale lui Marius Popescu cu Marius Ionescu în liftul de la Victoria, ne strângem amical mâinile, am ieșit.

Nu știu pe unde intrasem, altceva decât schele și mormane de moloz nu văzusem, acum nimerisem alte uși și, dintr-o dată, m-am aflat în mijlocul marelui hol străjuit de coloane, cu splendida scară înapoia mea, cu panourile afișelor de jur împrejur. Acolo, în mijlocul cercului repetând pe paviment planul de sus al sălii de concerte, m-au izbit în adâncul sufletului o durere, o indignare, o revoltă pe care nu le sting cinci pilule de nitroglicerină. Adică cum, am strigat sinea mea (dacă strigam cu-adevărat, sala de sus ar fi răsunat ca niște trompeți din nu știu ce simfonie), adică cum vine asta, să-l întâlnești după mulțime de ani pe nemaipomenitul, pe genialul Aurelian Octav Popa, în plus considerat și prieten (după semne și spuse și dânsul mă consideră prieten) și să nu ai ceva mai deștept de făcut decât să schimbi cu el trei întrebări, două impresii (mă tem, maestre, că se pregătește de ninsoare, iată, se înnorează!), o vorbă, despre (nici nu mai știu despre ce)? Adică cum, marele artist a cutreerat, între timp, lumea, a cules aplauze din toate cele patru colțuri ale ei, a construit piramide de discuri, casete, discuri cu neasemuitele lui interpretări, eu am adunat în răstimp o mulțime de bucurii și decepții, experiențe fremătând de nerăbdarea de-a fi împărtășite unuia ca el și, la o întâlnire ce ar putea fi ultima, să nu spui și să împărtășești decât trei, două, poate șapte cuvinte - aceleași cuvinte cu care te înțelegeai cu o navetistă bulgăroaică în Gara de Nord, ea întrebându-te unde e garat trenul de Berlin și tu indicându-i șapte limbi linia de pe care pornesc vagoanele cuplate ale garniturii de Pietroșița!

Am crezut că acolo voi rămâne. Unde mă aflam? Mi s-a părut că aud din bolți lovituri de ciocan, răgăitul unui ferăstrău și sfârșitul de artificii al unei mașini de sudură și, în străfund, unduioasele, melancolicele tânguirii și caligrame ale Cvintetului cu clarinet al lui Mozart. Ar fi caraghios să mă întorc și să-i împărtășesc simțămintele mele, artistul are treabă, poate e grăbit, aș fi idiot dacă aș rămâne cu povara sentimentelor în inimă și n-aș găsi expresia scurta și mângâietoare care să le îmbrace. Să-i povestesc? Adică să-i întind o istorie sentimentală dintre cele pe care tocmai le-am sancționat acum o săptămână, la colț de stradă (Povernei colț cu Grigore Alexandrescu), urmărind ca interlocutorul - cred că era Mihai Lupescu, tânărul prozator și corespondent al Poștei redacției - să înțeleagă că, dacă avem oarecare respect pentru scriitură, e musai să ne dezvățăm a povesti. Plictisim, domnule, i-am spus.

Reîntorcerea în biroul unde aveam să-l aflu pe dragul de Aurelian Octav aplecat asupra unei știpe mi-a părut mai lungă decât drumul parcurs de la punerea pe tablita de grezie a primelor oi și până la lucrarea de diplomă, la *Șapte Căndva*, când încă mai aveam umor (că pe care i-a încântat într-atât pe mulți încât zic azi că am scăzut fiindcă nu l-am mai exploatat), aș fi descris drumul ca pe o funambulescă aventură

Părinții nevăzuți

Îți simt mâna pe braț, un clește,
trei degete calde înroșite în foc,
vrei să-mi spui ceva și eu nu descifrez încă?

Ascult secretul tău alfabet morse cerând ajutor
pentru naufragiații lumii,
sufletele lor să mă grăbesc să le salvez?

Dacă ai vorbi clar totul s-ar lumina în univers,
dar Tu numai în oglindă și în enigme îmi vorbești,
în hieroglifile cariilor de pe băncile străvechi

Din lăcașul piariștilor, un fel de s-uri ca o scriere
arabă pe un pumnal, un mers descendent, spre origini;
numai bine să mă încurce în presupuneri copilărești.

Orice atingere a Ta e o cătușă medievală, îmi zdrobește
încheietura, cumplită e Iubirea,
și dulce e rana ce mi-o deschide în piept.

Parcă îmi văd cele patru-ncăperi ale inimii
ca tainicele cămări ale unei nuci
sunt eu și altul care le vede într-un subsol

Pândind, furișat., studenții care disecă mușchii
(și inima e unul dintre ei, îi învață manualul doct)
și apoi fugе acasă, înspăimântat de dezamăgire.

Și brusc Tu îi ieși înaintea și-l iei de mână, un clește
degetele tale pe antebrațul de prunc speriat și treptat
suave și prietenești, părintești.

Iar copilul vede cum două câte două, porțițele inimii Tale
ca la un dulăpior pictat se desfac, ca la un panou pictat,
ca aripile altarului, unde dumineca îngenunchează el.

Și copilul pășește visând și îndrăznește și chiar intră
pe una dintre ușițele acelea roșii și transparente,
sângele contenește și-i fac loc auriculul și ventriculul.

Alfabetul morse îl pricepe fără efort maturul devenit
nevârstnic și vârstnicul își amintește limba de lapte și
miere și durerea e chiar cea mai suavă silabă a Părinților.

prin Ateneul deschis, cu treceri târș prin sub-solul unde se prezentau după război excelente expoziții de pictură, cu cățărări pe tijele ce abia mai în boltită cupola, cu repetate și buimace reveniri pe scenă, cu gesturi patetice pe podium, care să-i deruteze pe paznicii șantierului și să mă lase în pace - e dirijor sau un nebun? -, reluarea fugii prin cabinele corului și ale soliștilor, cu popasuri pe vreo scândură închisă de fotoliu și lojă, gânditor ca filosoful Petrovici ascultând copleșit o povestioară simfonică a lui Matei Socor (loja stângă, avanscenă), cu căderi Venturiano în cuve cu var, ipsos, smoală pentru izolații, și ieșire solemnă la rampă, îndușat la aplauzele Constanței Crăciun, recunoscător pentru coșul cu flori trimis de excelența sa Petru Groza, meloman căzut sub pian, sub foi de cort protectoare, sub firma constructoare Carpați imprimată acum cu gotice, și prizonier pentru o noapte într-un Ateneu semănând cu Mausoleul din Filaret - las la alegerea cititorului subiectul - eu, Matei Socor, Venturiano, Constanța Crăciun, Petrovici sau cine mai știe cine (deasupra, dedesubt, pe podium, printre intestinalele groase ale orgii, la ușă...). Nu plictisim de tot dacă povestim, îi spun interlocutorului, dar nici sub cupolă nu ajungem cu umorul de acest soi: relatarea ne înalță doar până la mijlocul Frescei, acolo unde patriotul pictor Costin Petrescu a așezat cortul lui Mircea cel Bătrân.

Cum să nu te învinuiesc, domnule, că citești prea repede (te-au învățat să fii fugitiv subtitra-jele filmelor, fulgerele reclamelor, poate graba, de la o vreme, a anotimpurilor) și că nu mai distingi gradele urcând ușor pe scara umorului? îi spuneam lui Cursaru, la un colț de stradă, altul decât Grigore Alexandrescu intersectându-se cu Povernei, ne aflam la o reuniune a epigrafiștilor din Ploiești, răsese să se spargă, nu răsese deloc și nu numai el mă considerase scăzut - însă termenul l-am găsit fericit. Te asigur, i-am spus pe un ton cam răstit, cu încurțarea potrivită glasului, că umorul de odinioară l-am despicat în patru, ca firul de păr, și că am ales pentru păstrare și folosință numai pătrimea ce mi-a părut cea mai subțire.

Am deschis cu sfiiciune ușa secretariatului muzical, Aurelian Octav se mai afla acolo (terminase studiul partiturii și comenta unele incorectitudini ale copiatorului și timei solistului), le-am cerut celor din birou să-mi scuze impolitețea de a-l răpi pe maestru pentru o iumătate de minut, „avem secretele noastre“, am spus grațios, cum ar fi spus Labiche dacă s-ar fi aflat în situația mea - situație disperată, pentru că până în acea clipă nu găsiseram un cuvânt care să exprime gândul ce mă sfredelise, simțămintele învălmășite de mai înainte, ne-am retras lângă ușă și, strângându-i prietenului brațul, i-am șoptit că m-am întors din drum spre a-i mărturisi tristețea ce mă cuprinsese după bucuria revederii noastre. I-am citit pe chip, sub luciul ochelarilor, înțelegerea, poate compătimirea, poate bănuiala că vârsta mă face să lăcrimez ușor, poate - mai știi - temerea că anii despărțirii noastre au îngroșat umorul cunoscut până la rigiditatea paiului și că îi joc o farsă.

Un cuvânt mi-a apărut atunci, într-o clipită, înaintea ochilor: **absolut**. Riscam probabil un infarct dacă nu mi-ar fi părut că e scris pe placajul ușii. L-am îmbrăcat instantaneu în alte câteva cuvinte, la astfel de treburi de montaj nu am dificultăți: pentru că, dragul meu, te privesc ca Artistul absolut. Da, absolut!

Am aflat cât se poate de rapid drumul spre poarta mare de ieșire (cea spartă împreună cu studenții la un concert al lui Silvestri, Miliția nu ne-a ajuns, atunci, în risipirea noastră pe cele patru scări), am luat-o pe strada Franklin, îndreptându-mă spre Magheru, acolo unde arde din când în când stația de benzină. Nu mai trecusem pe-acel trotuar de dinaintea de Revoluție și acum mă bucuram că pe partea stângă s-au deschis magazine elegante, finuțe, unul al celebri Doina Levintza, și mă simțeam fericit că,

pentru prietenul Popa, găsiseram la timp și destul de potrivit, cuvintele pe care nu le mai rostisem altuia, mai ales acel **absolut**, exprimând lapidar și greu tocmai gândul.

Perpendicular cu zidul și vitrinele magazinelor și buticurilor, o tijă susținea o placă de metal emailată și, și, și..., pe placă, cu litere de-o șchioapă, numele firmei: **ABSOLUT**.

Urcuș, culme, bucurie, rostogolire, cădere, dezgust - trecusem prin toate limburile, acum prin cel mai de jos: al hârtiei albe luate drept brânză. Însemna că musca verde **Și**, țesătoarea de plase nevăzute și de noduri unde nu te aștepti, mă urmărise și zborul ei năuc legase lucruri disparate într-un tot semănând cu o povestire. Tocmai ceea ce intenționasem să evit.

Și-acum, ce va crede ilustrul claihetist despre coincidența cuvintelor în spusele mele, în apariția lor pe firma buticului de pe strada Franklin? Prea e bine țesută ca să nu pară o invenție!

Și, am încheiat eu, pe când îmi simțeam ligamentele oaselor însetate de ploaie (cumaticii știu că descărcarea norilor ușurează suferința), sfatul meu e să te dezveți de prostul obicei de a povesti și, atașându-te lucrurilor concrete până la a le pătrunde în miez, caută să împodobești pagina cu semne cuneiforme, strălucite, de aura de frumusețe despre care vorbea cândva Nicolaus Cusanus; și nu te ferii de musca verde pe nume **Și**, ale cărei rotocoale tenace fac, singure, desenul finutului sufletesc în care bănuiești că te află. Căci, într-un text, tot atât de importantă cât întâmplările povestite, este descrierea fidelă a uimirii în care se află povestitorul.

Nu disprețui niciodată pe și scris cu literă mică: e nimfa zburătoare verzi; în lungul lanț miraculos al metamorfozei - o verigă insinuându-se printre alte verigi. Textul o semnaleză aici colo prin semn scris, dar spornica vîetate e prezentă și-n locurile în care nu află nici măcar o virgulă.

livius ciocârlie:

«PENTRU MINE ANONIMATUL ESTE O REALĂ VOLUPTATE»

- Scrieți undeva: „Din dialog n-a ieșit niciodată ceva monumental“. Credeți în oralitate?

- Mai întâi să facem o precizare. Convorbirea o înregistrăm, deci nu procedăm ca mai demult, cu întrebări date înaintea și cu răspunsuri scrise. Eu am propus metoda veche, dar n-ați acceptat. Înscamnă că ritmul vieții a crescut, dar eu, chiar dacă sunt un nostalgic, tot pe acolo, pe vremuri am rămas. Așa, la botul calului, despre nivelul convorbirii nu garantez nimic. Reiese, implicit, că și întrebarea despre oralitate mă găsește nepregătit. Există oameni care sunt strălucitori când vorbesc, nu e cazul meu și de aceea prefer să spun, ca să mă consolez, că cine scrie bine nu știe să vorbească. Pe de altă parte, e adevărat că, în ceea ce încerc să scriu, se regăsește ceva din specificul oralității, pentru că este un scris neelaborat. Scriu în primă instanță, scriu ce-mi trece prin cap, cum fac acum, când stăm de vorbă. Dacă e adevărat ce spun, dacă scriu așa cum se vorbește, atunci sunt nevoit să cred în oralitate.

- Vă simțiți un om liber?

- Mă simt din ce în ce mai liber. Am două straturi de libertate. Unul există dintotdeauna. Am o natură dublă: pe de o parte, sunt un individ posomorât, grav, iau lucrurile în serios, ceea ce e opusul libertății, pe de alta, nu mă iau în serios, mi-e imposibil s-o fac, și asta e un fel de a te simți liber. Pe deasupra, nu-mi pasă ce se spune despre mine. Am reprodus odată cuvântul cuiva pe care l-am uitat: „Poate să-mi facă orice, să mă și bată, numai să nu fiu acolo“. E și punctul meu de vedere. Acesta e primul strat de libertate. Pe al doilea, l-am câștigat în ultimii ani. Să mă explic. La început, în '90, poate în '91, credeam că noi, mă refer la generația mea și la unii mai tineri, totuși, va trebui să încercăm să înțelegem ce s-a întâmplat cu noi, să analizăm ceea ce s-ar putea fixa într-o întrebare: cum s-a putut? Cum s-a putut să trăim așa? Mi-am dat seama, destul de repede, că nu este treaba noastră, că noi nu vom putea să facem lucrul acesta. Pentru ca să se înțeleagă ce s-a întâmplat, va trebui să vină cineva neimplicat, ca răceală și obiectivitate, să pătrundă mai adânc. Noi, vrând-nevrând, suntem subiectivi. Putem să fim martori, dar nu putem să fim, într-un fel credibil, comentatori. Prin urmare, am renunțat să mai încerc ce-mi propusesem. Totodată, am încetat și să mai am remușcări. Până în '90, nemulțumit de felul cum trăiam, îmi tot făceam reproșuri. Adică, omul posomorât din mine și le făcea. Acum, celălalt își spune: dacă tot nu pot să mă îndrept nimic, fiindcă epoca aceea s-a încheiat, ce rost ar mai avea să-mi fac muștrări? Și, nu-mi mai fac. Mă simt tot mai liber. Există un soi de voioșie în mine - voioșia omului neserios.

- De multe ori am avut impresia că vă alinați.

- Presupun că în scris vi se pare că mă alint. Altfel, nu mă cunoașteți destul de bine. Poate că ceea ce receptați așa ține de încercarea mea, mai mult sau mai puțin premeditată, de a crea un personaj. Spuneam înaintea că nu prea îmi pasă cum sunt văzut. Mai mult decât atât, nici nu prea îmi pasă cum sunt de fapt. Îmi pasă numai cum pot să rotunjesc ceva, să creez o imagine cât de cât coerentă. Și atunci rezultă acest cvasipersonaj, despre care eu însumi n-aș ști să spun în ce raport

se află cu mine, cel care trăiește. Ba nici n-aș ști să spun care din noi vorbește cu dumneavoastră. Acestui personaj îi atribui tot felul de năzbății care pot să pară exagerate sau nesincere câtă vreme, repet, nu le iau asupra mea, ci le iau asupra lui. De aceea nu cred că se potrivește cuvântul „alint“. E vorba mai curând, punând-o și pe aceasta în ghilimele, de „poetica“ mea.

- Aveți o anumită răceală...

- Poate că termenul mai exact ar fi apatie. Nu pot să trăiesc normal în prezent, nu pot să reacționez ca un om sensibil la ce se întâmplă cu mine și, din păcate, în jurul meu. Această lipsă de sensibilitate este, până la urmă, un soi de răceală pe care, mai încolo, o pierd. O pierd în amintire. De aici și tendința pe care am avut-o de a-mi face reproșuri, de a fi nemulțumit de felul cum trăiam, și de aici continua revenire asupra a ceea ce am trăit. Repet, revenind nu mai sunt apatic și obțin o anumită rezonanță cu faptele trăite. Apatia - ori răceala - dispare. Îmi vine acum în minte că ceea ce sunt pe cale să descriu este, într-un fel, inversul literaturii. Un scriitor adevărat este unul care când scrie e rece. Când scrie nu se mai inflamează. În schimb, e foarte acut în percepția lucrurilor atunci când le trăiește. Așa fiind, ca să scriu încerc să-mi fac mijloace din inversul unor calități de scriitor. În ce măsură reușesc, nu e treaba mea să știu.

- De ce considerați că Don Quijote sau Oblomov sau Castor Ionescu sunt personaje care nu pot să trăiască? Ce-i trebuie unui personaj, în afara de viață, să trăiască?

- Să diferențiem. În alt sens decât ceilalți nu poate să trăiască Don Quijote. Nu poate să trăiască pentru că este sublim, iar sublimul nu are nimic de a face cu cotidianul. Don Quijote este prea înalt ca să existe printre ceilalți. De aici

provine comicul lui tragic, pentru că, totuși, alții îl cred printre ei, în timp ce el e tot timpul în lumea lui, acolo unde poate să trăiască. În schimb Castor Ionescu și Oblomov nu pot să trăiască dintr-un vid de existență. În ei nu există haosul, care e viața, nu există agitația unui om real. Ei sunt retrași din viață. Cam așa sunt și eu. Sunt retras, ca și ei, într-un soi de apatie care e contrariul vieții. Modific puțin a doua întrebare. Vă răspund despre om. Ca să trăiască, omului îi este necesară, în afara vieții, capacitatea de a se iluziona.

- Este literatura o închisoare pe care ne-o construim singuri, așa cum scriați undeva, cândva?

- Până acum, citatele pe care mi le-ați dat din mine mi-au fost complet necunoscute. Vorbeam de încercarea de a face din defecte calități. Una dintre „calitățile“ mele cele mai mari este că uit imediat tot ce scriu și tot ce spun. Ca atare, nu știu cât sunt de valid ca scriitori, dar sunt un cititor entuziast a ceea ce scriu fiindcă iau mereu prin surprindere cu ce a putut să-mi treacă prin cap. Reacția mea e de tipul: ce o fi și cu omul ăsta!? Nu pot să spun de ce literatura este o închisoare... Ar trebui să-l întrebaji pe cel ce a scris asta... Cât despre mine, cum am aceea libertate despre care vorbeam, nu mă mai simt în închisoare nicăieri. Deci, nu știu de ce ar fi literatura o închisoare.

- Nicolae Breban declara că s-a dedicat total literaturii, încănt nu și-a putut permite să-și întemeieze o familie. Pentru dumneavoastră familia este extrem de importantă.

- Afirmația lui Breban face parte din adevărurile aspre care împrejmuiesc literatura. Îmi vine în minte un adevăr asemănător spus de Proust, care credea că scriitorul nu trebuie să aibă prieteni, că prietenia e un mod de a-ți cheltui resurse pe care, dacă ești scriitor, e bine să le păstrezi pentru scris. Recunosc că nu gândesc așa în ceea ce privește prietenia și nici în ceea ce privește familia. Trebuie să constat că sunt un om norocos pe care viața, în general, l-a ferit. Nu mi s-au întâmplat multe lucruri grave, de unde temerea mea că tot răul care ar trebui să-mi revină se răsfrânge asupra celor din jurul meu. De aceea gândul de familie e un gând permanent și o adevărată apăsare. Am un complex al vinei: mi-e teamă să nu atrag neazuri asupra alor mei. Principial vorbind, nu facem decât să revenim la ceea ce am spus și până acum: sunt inversul unui scriitor.

- Ați căutat anonimul?

- L-am găsit. E adevărat că pentru mine anonimul este o reală voluptate și, de aceea, anii pe care i-am petrecut la Bordeaux au fost euforici, deși încercând acuma să-mi dau seama de unde a provenit fericirea, multe argumente nu am. Eram acolo anonim total. L-am auzit pe Victor Stoichiță spunând că anonimul este marea probă prin care trece intelectualul exilat. Am înțeles de la el că e o încercare de sine pe care dacă o învingi ai șansa să te depășești. Nu pot să știu în ce măsură are dreptate pentru că eu nu am fost exilat la Bordeaux. Poate că dacă aș fi fost exilat aș fi simțit ca și el, însă așa cum am fost, dimpotrivă, anonimul n-a fost pentru mine o probă, ci un dar. Cum văd, deși nepregătită, convorbirea noastră are un ax, pentru că revenim mereu la un comportament răsturnat. Scriitorul caută contrariul anonimului, îl caut și eu, nu trebuie să exagerez, îl caut în măsura în care am și eu un strict de vanitate, dar tind să cred că nu în vanitate sunt eu însumi, ci dincolo de ea. Deci, realmente, nu încerc prea mult să mă fac cunoscut, nici nu sunt în stare și, de aceea, orice prezență de-a mea, cum ar fi și convorbirea asta, nu-i decât semnul unei slăbiciuni, nicidecum a dorinței mele ca, de exemplu, cititorii „Luceafărului“ să afle cum sunt și ce gândesc.

- Aveți momente când nu vă gândiți la nimic?

- Am momente când mă gândesc la ceva. În rest, tot timpul impresia mea este că nu mă gândesc la nimic. Cred că absența asta este, cel puțin la un anumit tip de oameni, salutară. Ea

regăsește momente de ieșire din nimic, printre ele și scrisul. În general vorbind, sunt un om fără solilocvii. În afară de un zumzet de imagini și fragmente de fraze, în marea parte a timpului, când pot fi cu mine însumi în capul meu nu se întâmplă mai nimic.

- **Identificați nimicul cu vidul? Nu este o stare naturală, ci una artificială, care nu se regăsește niciunde în natură. Dedicată o carte întreagă vidului.**

- Vidul este una dintre experiențele zonei interioare, poate nu frecvent străbătută, dar care, mai mult decât celelalte, are o vocație ontologică. De la sentimentul vidului multe pot porni. Vă dau un exemplu major: poezia lui Mallarmé e aproape în întregime reacția la spaima celui care a pierdut sensul fundamental, l-a pierdut pe Dumnezeu și căruia, rămânându-i vidul, țâșnește, de frica lui, în ceea ce a scris.

- **Credeți în-talent? Sau numai în instrucție, program, rigoare?**

- Cred în talentul altora. În al meu nu am cum să cred pentru că nu există. Înțeleg prin scriitor talentat pe cineva căruia poți să-i faci o comandă, să-l rogi să scrie ceva și să reușească. Am în minte trei categorii de scriitori: scriitorul bun, scriitorul autentic și scriitorul mare. Scriitorul bun și scriitorul mare au nevoie de talent. Scriitorul bun are talentul de a reface gândirea altora, de a reface un model.

Scriitorul mare are talentul de a produce modele, pe când ceea ce numesc scriitor autentic - alintându-mă, de data asta, chiar pe mine și nu personajul pe care-l „creez” - este unul care scrie din lipsă de talent. Scrie pentru că ceea ce-i lipsește îl stimulează. Ii lipsește îndemânarea scriitorului bun și îi lipsește capacitatea scriitorului mare de a fi mereu conștient de ceea ce face. De aceea zic că un scriitor ca mine scrie ce-i trece prin cap, fără să premediteze, fără să-și controleze prea bine scrisul chiar dacă, ulterior, încearcă să mai pună, cât de cât, lucrurile la punct.

- **Parafrazându-l pe Noica, v-aș întreba dacă faceți o literatură a textului sau una a contextului?**

- Una a contextului, dacă numim context ceea ce nu e text. Literatura textului e una foarte elaborată. Elaborată în mijloacele ei și, în același timp, în gândirea despre ceea ce se petrece. În măsura în care, ziceam, nici nu controlez mijloacele, nici nu am conștiința a ceea ce fac, într-adevăr, nu e vorba de o literatură a textului ci atunci, prin deducție, este una a contextului. A textului existențial.

- **În România anilor '90-'91 nu era timp de literatură. O spuneți chiar dumneavoastră în „Paradisul derizoriu”. Era o lume dominată de politic, apetența pentru viața socială întrecându-o cu mult pe cea pentru viața literară. Cum stau lucrurile acum? Scriitorii se pot întoarce la uneltele lor?**

- Din păcate, putem să constatăm că scriitorii au ratat încercarea de a face politică. Au avut cele mai bune intenții, dar au ratat. Nu e vocația lor și numai anormalitatea situației create în 1990 i-a împins.

Acum, când situația se normalizează, ar trebui, poate, să renunțe. Nu spun că ar trebui să devină indiferenți. Ar fi bine ca ei să reprezinte, împreună cu alți intelectuali, o instanță critică. Lucrurile au devenit acum mult mai complicate, tocmai pentru că au ajuns la putere cei pe care i-am dorit și despre care vom constata că mult din ceea ce vor face nu va mai corespunde așteptărilor noastre. Va fi nevoie de cât mai buni și mai critici observatori.

- **„Trăim fiecare ațintiți spre un miraj”, scrieți. Care ar fi mirajul ce vi se arată cel mai des?**

- Cred că toată viața spirituală și orice mod al creației rezultă dintr-un elan ireal. Pentru spiritele sceptice, cum ar fi Cioran, irealul acesta reprezintă o iluzie. Dincolo de viața reală e viața spiritului. Pentru Cioran, tot ce produce spiritul este iluzoriu. Nu cred așa. Cred că ce produce spiritul este, ca și personajul literar, o ficțiune

Număr ilustrat cu lucrări de Florin Puca

mariana costescu

Întoarcerea spre mine

Iubirea e o cale neîncepută.
Mai bine uită-mă.
Cât vei lipsi?

Dar timpul joacă (și)
eu plâng smerită

De ce nu vii
Cu nașterea dintâi.

Să uiți iubirea, cale ne-ncepută.
Dar spune-mi Tu, tu poți uita?
Atâta timp cât frunza uită ploaia.
Dar ploaia dă puterea de a da și,
umbra, și neliniștea iubirii.
Dar poți să uiți? Tu poți uita?
Cât umbra, cât neliniștea iubirii.
Cât vrejul meu de liana ce cuprinde
frumosu-ți chip, ades îmbrățișat,
dar nu așa, dar nu așa!
Cât brațele-mi fierbinți, neliniștite
te vor cuprinde-n odorul de a da iubirii
vrejul lor, de-mbrățișare caldă.
Iubirea mea, eu nu mai pot uita.
Înconjurată de iertarea efemeră
din când în când, eu cred că pot uita.
Dar nu-i adevărat! De ce mai cred în
tine?!
Tu minți cu zâmbet primăvara mea!
Adesea plâng
Ce e iubirea?
Din pohta rea din care mă desprind
te-nlățuiesc cu brațe de zăpadă

te ocrotesc cu corpul meu: Un zeu
mângâietor, întoarce capul,
și-atunci observ că, **Zeul pot fi Eu**
Mai bine uită
Taci mai bine.
Noi niciodată-n? nu ne-am vorbit
Dar amăgiri Terestre și virtutea
de-a fi femeie lângă zeul adormit
mă-ncântă-ades.
Dar cine ești, iubire?!
Un altul, Eu, și-același când renaști.
mai vin... Iubirea mea, dar spune-mi:
Tu poți uita. Tu poți uita?
Iertare
Fac parte dintr-o conjunctură rea.
Nu crede!
De Te iubesc, poate că pot ierta.
Așa vorbind, cu mine adesea
mă-ncânt, dar nu-i adevărat!
Să uit?
Imaculată floare e femeia.
Și vis încet uitat...
Dar oare Tu... ești... Eu?!
Un zeu mângâietor întoarce capul.
Și-atunci observ că zeul pot fi Eu.
Mai bine uită!
Taci mai bine!
Noi niciodată-ntreg nu ne-am vorbit.
Iubirea e o cale neîncepută.

adevărată, o irealitate care, în anumite cazuri, poate să fie mai consistentă decât viața cu stare civilă. Ar fi, cred, ridicol să pretindem că suntem mai adevărați decât Don Quijote, care e fictiv. Deci, oricine încearcă să plămăuiască un Don Quijote, sau orice echivalent al lui, este ațintit spre irealitate, este ațintit către un miraj. Asta vă pot spune în termeni generali. Cel puțin în momentul de față, în al convorbirii noastre, care ar fi propriul meu miraj nu știu să spun.

- **Mai țineți jurnal?**

- Nu am avut niciodată sentimentul că țin jur-

nal. Prin jurnal înțeleg o consemnare conștiințioasă, de zi cu zi, a unor întâmplări pentru o eventuală rememorare. Nu am avut niciodată un asemenea jurnal, chiar dacă au fost perioade când am notat și cu întâmplările zilei. Neavând imaginație, nu pot să inventez nimic încât, ca să scriu, țin „jurnal”. Dacă aș ține unul propriu-zis, ar însemna că mi se pare important ce se întâmplă cu mine. Nu e deloc cazul. Mai degrabă îmi vine să răd.

Interviul realizat de
Robert Șerban

DESPRE SUPRAVIEȚUIREA ÎN CULTURĂ

de BUJOR NEDELCOVICI

Apariția în lume a unei cărți reprezintă o sărbătoare. O „Carte” - întrupare cu simboluri spiritual-estetice și epifanie a logosului - necesită un ritual al nașterii și al bucuriei. Cu aceste gânduri am primit vestea publicării volumului Aici și Acum. Am dorit să-i fac o prezentare festivă în fața publicului - în colaborare cu „Editura Cartea Românească” - la Uniunea Scriitorilor. Poate această intenție era determinată și de faptul că celorlalte cărți (publicate după 1990 și interzise înainte) nu le consacrasem aceeași sărbătoare care ar fi meritat.

S i iată-ne adunați în salonul cel mare din Casa Monteoru în ziua de 6 septembrie 1996: fotografi, televiziune, ziașiți, invitați, spectatori... A vorbit mai întâi Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor, care a subliniat cele două exiluri - interior și exterior - analizate în articolele politice și eseurile din volum. Gabriel Dimisianu s-a referit la prezența în paginile **României literare** - în trecut dar în special după decembrie 1989 - cu articole și eseuri „de atitudine” care au făcut cinste atât revistei cât și autorului. Gabriel Dimisianu a remarcat o „activitate mai puțin cunoscută”, aceea de fotograf (pe ascuns) al bisericilor demolate în București în perioada 1980-1984.

A luat apoi cuvântul Dna. Magdalena Bedrosian, redactorul cărții; făcuse „întreaga bucatărie a volumului”. De câte ori a avut ocazia să discute cu mine - a declarat vorbitoarea - a simțit nevoia să intre în polemică, deoarece n-aș fi înțeles că - înainte și în prezent - supraviețuirea în cultură a fost o formă de rezistență morală și estetică. Într-un articol, din **Aici și Acum**, în care vorbesc despre supraviețuire (introdus după predarea manuscrisului, de care luase cunoștință de publicare și în care mă referisem și la persoana D-Sale) am comparat poporul român cu niște „legume”, incapabil de rezistență și revoltă. Vorbitoarea a subliniat că interdicția de a publica două cărți la „Editura Cartea Românească” (perioada 1982-1984, înainte de plecarea de la editură a Dnei Georgeta Dimisianu) s-ar fi datorat numai cenzurii. Editura a făcut eforturi de a rezista presiunii exercitate de puterea politică. Necunoașterea realității politice s-ar fi accentuat în ultimii ani deoarece nu am trăit în țară. În finalul discursului a recunoscut „anumite merite artistice în romanele pe care le-am scris”.

Surpriză! Consternare! Declarație publică a unui dezacord de principiu. Editorul era împotriva volumului pe care l-a publicat. Mă aflu în plin absurd! De ce a așteptat până azi?! De ce nu mi-a comunicat într-o convorbire particulară?! Aici se află explicația că au trebuit să treacă doi ani pentru ca volumul să fie publicat?! Ce atitudine să iau? Să accept provocarea? Să continui polemica? Să evoc tot ce s-a ascuns în spatele „scuzei supraviețuirii”? Sau să „salvez sărbătoarea”? După ce mi-am revenit din șocul produs, mi-am propus să „trec cu vederea” și chiar am elogiat-o

pe Dna M. Bedrosian pentru că publicase mulți scriitori din exil. În timp ce vorbeam a subliniat din nou că nepublicarea celor două cărți (**Al doilea mesager** - 1982 și **Oratoriu pentru imprudență** - 1985) s-ar fi datorat exclusiv cenzurii și nu „Editurii Cartea Românească”.

Bucuria se spulberase. Am făcut eforturi pe care cred că spectatorii nu le-au remarcat.

Timpul a trecut... Am aflat că tirajul de o mie de exemplare al volumului **Aici și Acum** s-a vândut. l-am telefonat Dnei M. Bedrosian și am rugat-o să publice al doilea tiraj. Mi-a răspuns că zăfurile au fost topite de tipografie (inexact) și că trebuie să cheltuiască cinci milioane de lei, lucru imposibil deoarece „vrea să publice și alți autori”. A doua zi (8.11.96) i-am trimis o scrisoare prin care îi făceam cunoscut că sunt dispus să achit cheltuielile necesare pentru al doilea tiraj.

De atunci nu am mai primit nici un răspuns.

Am înțeles că dezacordul este definitiv. Nu-mi place polemica și am făcut eforturi s-o evit, dar „linia galbenă” a toleranței a fost depășită.

Mai întâi câteva precizări:

- articolul în care am scris despre

supraviețuire nu a fost introdus ulterior și nici pe furiș, deoarece este chiar „Cuvântul înainte” care justifică întreg volumul;

- când am scris despre supraviețuire nu m-am referit la persoana Dnei M. Bedrosian, ci la conceptul de „salvare în clipă” și nu i-am considerat pe români un „popor de legume”;

- Dna Georgeta Dimisianu nu „a plecat” de bună voie de la „Editura Cartea Românească”, ci a fost „nevoită s-o părăsească”, iar câțiva scriitori au adresat o scrisoare de protest forurilor de conducere, printre care figura și semnătura mea.

Iată paragraful în care vorbesc despre supraviețuire: „Viața nu are nevoie de adevăr, justiție, morală, spirit și metafizică. Ea vrea să viețuiască sau să supraviețuiască cu orice preț; în ciuda oricărui principiu etic sau estetic. Și noi, românii, vrem mereu să supraviețuim. Dacă este nevoie (Forța motrice a istoriei o formează **cheria**, nevoia, treburile materiale”: Democrit), se recurge la șiretenie, înșelăciune sau mistificarea Istoriei (...). Singura dețivă: Clipa. Eternul prezent. Respinge schimbarea, transformarea (...) Și totuși suferința nu este inutilă. Pe durata scurtă a timpului Adevărul rămâne ascuns, în schimb; pe durata lungă a timpului «puterea temporală» a fost de fiecare dată învinsă de «autoritatea spirituală» (...) Adevărul este o luptă deoarece el este chiar victoria. Să respingem erorile și crimele morale fără să urâm oamenii și să «nu blestemăm secolul» deoarece el este însuși Dumnezeu» - Profet Mahomed”.

Există în acest citat vreo referință la vreo persoană sau la Dna M. Bedrosian? Poate că premoniția s-a adevărat în noaptea de 17 noiembrie - ultimele alegeri - când poporul român a dovedit că pe „durata lungă a timpului puterea temporală a fost învinsă de autoritatea spirituală”.

„Supraviețuirea în cultură” a fost cu adevărat sau numai parțial o rezistență? Ce fel de rezistență? Activă, pasivă sau în complicitate cu puterea? Ce s-a salvat și ce s-a sacrificat? Cum să ne mai scuzăm acum, după cincizeci de ani de la „flagelul cultural”, fără să ne analizăm critic și să ne asumăm partea noastră de răspundere și vinovăție? De ce confundăm de fiecare dată **explicațiile** istorice - mereu a fost vinovată Istoria - cu **scuzele** morale?

Dar iată pe scurt „raporturile de supraviețuire” cu „Editura Cartea Românească” - 1982-1985 - când Dna M. Bedrosian era redactor, iar George Bălăiță direc-

La 30 mai 1982 am preze-

diturii manuscrisul romanului **Al doilea mesager**. Dna Georgeta Dimisianu - redactorul cărții - l-a citit cu interes și l-a înaintat directorului editurii. Din clipa aceea a început o adevărată cursă a nervilor, a răbdării și așteptării - „sindromul așteptării”. Timp de doi ani, la un interval de o lună sau două, aveam o convorbire cu George Bălăiță care trimisese manuscrisul la Cenzura de la „Consiliul Culturii”, unde se aflau tovarășii Vasile Nicolescu și Docsănescu. Mi se cerea să suprim anumite capitole, să tai fraze și cuvinte, să înlocuiesc personaje etc. Repeșul esențial: „similitudinea cu realitatea”, chiar dacă era o „utopie”. Din discuțiile avute cu directorul editurii rezulta că nu voia „să riște poziția editurii”, deci prefera să mă sacrifice pe mine. Mai înșinua un lucru grav: „Cartea ar fi lipsită de calitate artistică”. Într-o zi - stând cu picioarele lungite în stil american și sprijinite de o măsuță - mi-a spus: „Și versurile alea nu sunt prea reușite!” „Sunt versuri din **Sonetele** lui Shakespeare”, i-am răspuns eu. „A! Da! Se poate, dar...”

N-am acceptat să fac nici o modificare în text. Știam că dacă o să

suprim un cuvânt, după aceea „târgul cu târguitorii va fi fără limită”. Au urmat zile de neliniște și angoasă. Noapți fără somn. Coșmaruri. Somnifere! Obsesia sinuciderii, ultima formă de libertate. După doi ani, directorul editurii m-a anunțat că nu poate să publice cartea. I-am reproșat un singur lucru: de ce a fost nevoie de doi ani? Timp în care n-am putut să scriu nici o pagină. Dublă condamnare: refuzul de a publica, neputința de a mă salva în scris...

În iunie 1985, după ce romanul **Al doilea mesager** a apărut la Paris, am fost „judecat” de conducerea Uniunii Scriitorilor care îmi reproșa că „am publicat în străinătate un roman interzis în țară”. Am fost scos din funcția de secretar al secției de proză și sfătuit să public imediat o altă carte. Interesul autorităților era de a demonstra că nu sunt un disident și că public și în țară. Am prezentat „Editurii Cartea Românească” volumul de nuvele **Oratoriu pentru imprudentă**. După două luni, directorul editurii m-a anunțat că nu poate să publice cartea deoarece „ultima nuvelă seamănă cu romanul **Al doilea mesager**.”

În ziua aceea m-am hotărât să plec din țară. Pragul de suportabilitate fusese depășit. „Un scriitor care nu poate să publice este condamnat la moarte”, spunea Zamiatin. În 1987 am părăsit România.

În spatele ideii de „supraviețuire în cultură” parțial adevărată și justificată - se ascundeau interese, complicități, indiferență, simulări, disimulări și chiar lașități. De ce interese? Pentru că George Bălăuț a fost adus de la Bacău, i s-a dat un post la Uniunea Scriitorilor, o casă pe Bdul. Ana Ipătescu, a fost numit directorul Editurii Cartea Românească - în locul lui Marin Preda care murise - și ales membru supleant al Comitetului Central. Era firesc să fie un bun executant al ordinilor primite. Regula jocului trebuia respectată. Ce ar fi putut să facă directorul editurii pentru a avea dreptul de a spune acum că supraviețuirea în cultură a fost o formă rezistentă? În calitate de membru supleant al Comitetului Central ar fi putut să-i telefoneze tovarășului Vasile Nicolescu și să-i spună cu autoritatea pe care o avea: „Iau pe propria mea răspundere publicarea acestui volum! Nu se va întâmpla nimic! Vă asigur!”

Dar directorul editurii nu voia să-și asume nici o răspundere, ci doar să-și asigure propria liniște. Unde este rezistența? Unde este protestul? Poate intervenea pentru „alți colegi de meslă”, dar nu pentru mine care nu aveam nici un post de răspundere și nu reușisem - din cauza dosarului - să lucrez la nici o editură sau revistă din țară. Deci, pentru unii supraviețuirea a reprezentat privilegiu, favoruri, călătorii sau burse în străinătate, pentru alții... supunerea în fața „tiraniei istoriei”.

Vorbeați, stimată Dnă Magdalena Bedrosian, despre tristețea pe care am trăit-o înainte de a pleca din țară în 1987. Nu tristețe! Sfășiere! Disperare! Și de aceea în cuvântul meu din ziua de 6 septembrie - zi de sărbătoare - am făcut „elogiul nebuniei” - cu referire la Erasm de Rotterdam -, pentru că numai un scriitor care „și-a ieșit din țâțâni” poate să-și părească țara când a depășit anii tinereții și când vrea să rămână scriitor în Occident.

Și iată acum, după o jumătate de secol de terorism intelectual, ne apărăm din nou invocând acest paravan transparent al „supraviețuirii” - în spatele căruia se poate vedea jocul măștilor ipocrite și al umbrelor grotestice din trecut - pe care îl credeam de mult timp depășit în favoarea unei gândiri lucide, critice și responsabile. Poate aceeași explicație a îndemnat în trecut pe „vajnicii noștri intelectuali” care au pactizat imediat cu invadatorii sovietici. Iar după 1989, nu numai cei interesați s-au lăsat orbiți de mascarada ce s-a prelungit timp de șapte ani. Evitând adevărurile, sugerând mereu că „alții au fost vinovați”, nu cumva realizăm măsura exactă a abisului în care ne-am aflat?

Lucian Blaga era de părere că „trestia care

anghel gădea

JUNGLA CU GENII

Un fel de junglă cu copaci mărunței
Pe crengile cărora
Fiecare își rumegă îmbufnat
Gândul său de-năltțare
Și mârâie la vecinul
Care și el mârâie
La vecină,
Care și ea mârâie
La altă vecină
Pentru că fiecare
Se crede stăpânul
Acestei blestemate jungle
În care nimeni
Nu mai strigă semenilor săi
Decât propria-i înălțime
Pe creanga lui putredă
De care-și freacă fundul,
Care și el e o parte
A geniului său personal...

ÎNTĂLNIRE

A venit azi-noapte, cam dinspre ziuă,
Tânără, frumoasă, virgină,
A alungat gerul, zăpada și frigul,
M-a mutat din somn în alt anotimp,
A deschis ferestrele
Să intre peste mine lumina,
Și-a deschecat bluza
Și mi-a luminat patul
Cu săniile ei ca două stele mici...
„Acum poți să mă iubești,
Mi-a spus,
Fără storuri trase și fără perdele,
Toți să ne vadă, să știe,
Acum sunt frumoasă cu adevărat,
Numai tu m-ai făcut frumoasă,
Altminteri de mult aș fi murit,
Sunt aici, cântărețule!...”

NIMIC NOU

Tot întunericul, tot lampa cu petrol
Sau opaștul cu seu și osânză;
Dumnezeu doar atât ne mai dă prin case,
Căci e criză de energie în univers
Și chiar prin Rai se mai taie lumina,
Iar nouă nu ne rămâne decât rugăciunea,
Închinatul și reparatul bisericilor
În care vor veni ei, emanații,
Pudrați și șpreiați și gătiți,
Să se închine și să se roage
Pentru noi, da, și pentru prosperitatea noastră,
Pentru lumina care va deveni lumină,
Din lumină, pentru lumină, pentru toți,
Dar mai ales pentru ei,
(Ca să nu-i ia Dracul, pe întuneric,)
Pentru noi, peste noi,
Peste întunericul nostru,
Al celor care ne rugăm,
Peste frigul nostru din staul și din iesle,
Din suflute și din garsoniere...
„Acum, la București, la stația Băneasa,
Se înregistrează minus șaisprezece grade!...”

se pleacă nu se frânge”, idee preluată de la Pascal care sublinia că spre deosebire de trestie „omul când moare are conștiința morții lui”. Avem noi, oare, conștiința că o parte din spiritualitatea poporului român a fost mutilată în urma flagelului despot pe care l-am trăit? În 1946, filozoful german Karl Jaspers a scris cartea **Vinovăția germană**. Când și cine va

Lumină, Doamne, lumină,
Căci gerul e tot alb,
Ca zăpada...

DUPA CREPUSCUL

Am înțeles că vei veni acolo,
Unde-am uitat sau am pierdut ceva,
Nu-și fie teamă-mi spui,
Nu te-ntrista,
Pășește singur, nu mai șovăii...
Acolo e lumina, acolo vom uita
De nume, și de vârste, și de legi
Ca într-un vis
Din care n-ai mai vrea
Să ieși, să te trezești înfrigurat...
Să vii acolo-mi spui
Cu degetul la buze,
Și ceața se tot lasă
Și-mi e frig,
Un porumbel a pălpăit pe-o creangă,
Nu te mai văd,
Dacă ai fost aievea,
Și nici curaj nu am
Să te mai strig...

MIRESELE DE PE GARDUL DE BETON

Din oborul de vite,
De lângă calea ferată
Din orașul Roșiorii de Vede,
Județul Teleorman,
Au fost alungate animalele
Și stăpânii care le aduceau
Să le vândă,
Iar locul blânelor patrupele
L-au luat, înșirate pe garduri,
Rochiile de mirese...
Le-am numărat:
Patruzeci și două,
Și toate spumoase și reci,
Indiferente, pline de praf,
Purtate prin tot felul de târguri,
Ele își pun degetele în urechi
Când trece marfarul...
Miresele oboseite
Pe care nimeni nu le mai cere
În nici o căsătorie,
Tremurătoare pe garduri
Și le fluieră vântul...

scrie o carte în care să analizeze „vinovăția românească”? Adică atât răspunderea regimului tiranic de inspirație asiatică, cât și a fiecăruia dintre noi care a ținut pe umeri „piramida puterii”.

„Între supraviețuire și revoltă aș alege ultima soluție”, spunea Gandhi, tocmai cel care a promovat ideea de nonviolenta și toleranță.

POETII ORASULUI BUCURESTI (II)

de DAN SILVIU-BOERESCU

IOAN ES. POP - PORCEC

(„... scriu până când litera se scufundă sub carne“).

Excepțională fotografia de pe coperta volumului apărut în seria tipărită, în colaborare, de Asociația Scriitorilor din București și Cartea Românească! În portretul realizat de Robert Ghement, poetul cu ochi înșelător de blânzi a adoptat atitudinea unui copil: cu pumnii strânși la gură, el ridică, mirat parcă, privirea către cititor. Ridurile de pe frunte, paradoxal, nu-l îmbătrânesc. Ele potenzează starea de grație a așteptării. Poezia va să vină firesc, de undeva din fabulosul Nord al unei copilării secrete...

Deși, după numai un volum publicat **Leudul fără ieșire** (1994), este cunoscut în elita poeziei contemporane, Ioan Es. Pop este un autor discret, nefiresc de timid. Ai zice că își cere în permanență scuze pentru excepționala receptare critică de care se bucură. La lansarea colecției „Poetii orașului București”, după ce un senior al literaturii cum e Cezar Baltag l-a prezentat elogios, nemişcându-l tensiunea encomiastică astfel creată, s-a ridicat și, pe furie, a părăsit sala. Un juriu întrunit ulterior sub președinția lui Ștefan Augustin Doinaș nu l-a „iertat” și a clasat primul volumul său între cele 12 din serie, la o distanță apreciabilă de celelalte cărți, semnate de Nora Iuga sau Angela Marinescu, Bogdan Ghiu ori Horia Gârbea, Lucian Vasilescu sau explozivul Mihail Gălățanu. Din fericire pentru sensibilitatea sa oricum exagerată, președintele ce i-a urmat a fost acordat într-un cadru restrâns, fără presă, poetul fiind scutit de presiunea mediatică, de blitzuri, microfoane și camere de luat vederi...

Consumul interior al acestei poezii este uriaș. Ea induce o tensiune rar întâlnită, care face din actul scrierii o experiență ritualică anulând datele primare ale ontologicului, reformulându-le într-o modalitate ce s-ar dori izbăvitoare, dar care nu face decât să acutizeze criza poietică: „scriu greu. vâr vârful creionului în piele până unde/dau sub ea de mine. scriu cât de adânc simt eu că trebuie să scriu./zgării țesuturile, scormonesc în vene, răcăi în os până aud./grafitul cum îi trece prin sicriu./scriu numai o literă pe zi. atâta până dau de mine. restul/e tăcere. nici o scriere nu se compară cu asta. apoi,/până se vindecă pielea deasupra, scriu în palmă, cu scrisul pe dos./de-asta m-a părăsit nevasta. scrisul e dureros./scriu până când litera se scufundă sub carne. într-o zi voi fi citit/numai pe dinăuntru. voi fi o carte legată în propria-mi piele./și de nepătruns./și când mă vor deschide/am să mă mut pe cealaltă parte a mea. voi rămâne/mereu interior. vor căuta. voi rade“. Semnificativ este că această artă poetică este atribuită, în teribilul poem de deschidere **io. iova. iona. ion.**, patriarhului **textuării** românești - Gheorghe Iova. Cealaltă figură emblematică pentru conștientizarea și viețuirea dramei scriiturii este întâiul clasic nouăzecist, Cristian Popescu, invocat cu o tandrețe aproape polemică în **poemul popescu. o privire spre viitor**: „într-o zi vei fi nume de stradă, popescu,/și nu cred c-o să-ți convină să te calce/toți în picioare atunci. ba poate vor face pe strada cu/numele tău o piață de alimente, popescu, or să/aranse pe jos legume și resturi stricate, le vor/strivi sub tălpi toată ziua, zeama lor acră/are să se scurgă prin asfaltul cu numele tău/și nu cred că îți va conveni, popes-

cu./(...)//când vei fi nume de stradă, popescu, în pământul tău/vor începe să-și îngroape proprii lor morți. cine se va gândi/că scobesc în tine ca să-i facă loc celui plecat?/iar dacă va fi cutremur, închipuie-ți ce jale și ce/neodihnă și de câte ori vor scormoni în tine și cât/vor blestema pământul cu numele tău, zău/nu știu pentru ce să ne chinuim atâta să ajungem/nume de străzi pentru alții, popescu“.

Cele două mari teme ale poeziei lui Ioan Es. Pop se relevă a fi **scrisul și moartea**, metastazele lor alcătuirând un nexus de obsesii din care se nutresc majoritatea textelor sale. Numai că, prin scris, poetul nu-și mai propune la modul himeric-romantic, să înfrunte și, eventual, să învingă moartea, ci angrenează cele două elemente într-o pereche recesivă, în care rolurile sunt oricând intersanjabile. Metafora globală a acestei încrengături de semne contrarii, subminându-se/germinându-se reciproc, este **Casa**, locul în care se strâng toate energiile vitale pentru a se preface periodic în cenușă, reluând în continuu ciclul ființării prin poem: „La trei ani și jumătate, l-am văzut întins în mijlocul încăperii pe primul nostru mort. Mi s-a părut că pentru ei era aproape o sărbătoare. De atunci, moartea s-a așezat în mine și m-a locuit zi de zi./(...)//In ultima vreme, unii din familia noastră au hotărât s-o învie. Au zidit într-o parte a ei o încăpere pentru baie, au populat-o cu țevi și chiuvetă, au pompat în venele ei sânge nou. Au adus mobilă nouă în încăperi. Au lărgit ferestrele. Au încercat s-o locuiască./(...)//Ceea ce, cu un an

înainte, părăse să-i fi dat sânge nou și s-o fi îmbătrânit, să-i fi înălțurat întunecata oboseală, zăcea acum fără rost: țevărie ruginită și spartă, mobile cocoșate, pereți coșcoviți, ferestre cu ochi orbi. Am băgat de mult de seamă: în orice casă mă așez, casa aceea îmbătrânește

brusc, se întunecă și devine casa de-acasă. Așa cum tot ce iubesc obosește deodată, începe să gonească spre stingere, se grăbește să devină cenușă“.

Dacă e adevărat că toată literatura caută soluții pentru anularea thanaticului, atunci cele două posibilități de ieșire de sub presiunea destinului ar fi credința, instituirea unei gnoze protectoare, și iubirea, punerea între paranteze - chiar dacă numai temporar - a fatum-ului. Ioan Es. Pop respinge ambele soluții. El face o lectură critică a misticului, căruia îi scoate în evidență ludicul derizoriu sub specia tragicului complezent: „la treizeci și șase, am învățat să mă rog. am făcut cu chiu cu vai/rost de un dumnezeu al meu, păpușă din gumă, ferfenițită,/ cu buzele groase, cu o mână sărită din umăr,/ cu cauciucul de pe pântec tăiat. până la urmă,/numai atâta dumnezeire mi-a fost dat mie să aflu/și nu-i, poate, păpușa asta din gumă cel mai puțin dumnezeu/ce i s-a dat unui om“. Să fii bine înțeles: nu îl proclam pe Pop un eretic - el rămâne un ins profund religios, căruia, însă, credința i se arată ca un vid de putere, cu determinații ce nu pot fi actualizate decât parodic. Dar parodie, aici, nu înseamnă - este și cazul lui Gălățanu din **Evangelia lui Barabas** - blasfemie, ci recunoașterea unui grav impas al cunoașterii și al sensibilității, pentru care poetul caută o replică violentă tot în interiorul conștiinței sale artistice: „mă rog cum pot - uneori tăvălit pe dușumea, alteori,șuiindu-i în urechea teafără un cântec deocheat,/el oricum n-aude, dar cu el e mai puțină teamă,/mai puțină singurătate în casa asta“.

În aceste condiții, și eșecul soluției ar obnubilante a iubirii este previzibil. Rezolvarea amoroasă nu poate transfigura criza creației și a credinței, nu reprezintă decât un paleativ inutil, care se transformă în opusul său: „la început n-a fost, poate, decât ura celui/lipsit de dragoste, dar mai apoi, la cei ce i-au urmat,/a devenit o ură firească, un/sentiment al casei, titlul nostru de noblețe/și de la o vreme nimeni dintre-ai noștri nu și-a mai luat tovarăș/decât pe acela pe care-l putea urî cel mai mult“.

Din uriașul impas în care a intrat, cel al singurătății prin lipsa de acces la mântuire prin scriere (din care derivă, implacabil, inapetența pentru iubire în toate sensurile sale, de la cel sacru la carnal, niciodată amintit, dintr-un sentiment de maximă pudoare care-l individualizează în generația sa), Ioan Es. Pop nu ține să iasă deocamdată, celebrând trecerea întreruptă cu o tristețe ce răscolește cutremurător rădăcinile onticului neînțeles: „Domnul nostru a intrat în oraș încălțat cu cele mai/noi și mai frumoase încălțări, îmbrăcat/cu cea mai strălucitoare îmbrăcămintă./(...)//a venit noul nostru domn. domnul nostru vechi/a fost primul care i-a smuls mantia și i-a/zdrobit încălțările. nimeni n-a auzit ce se străduia să spună/noul nostru domn când l-au dus la piață/și l-au vândut ca sclav. viața nu iartă viața“.

CĂRȚI POPULARE

de MIRCEA ANGHELESCU

In istoria culturii noastre, cărțile populare nu sunt tocmai un capitol al influențelor bizantino-slave (și, mai departe, mergând către izvoarele din care ele se trag, al influențelor cavalierești occidentale precum Romanul Troadei sau al celor miraculos-orientale precum Sindipa), ci și un element al tradiției: pentru generațiile primei epoci moderne și pentru poeții romantici, de la Grigore Alexandrescu și Heliade Rădulescu până la Eminescu, cărțile populare au fost una din principalele surse ale imaginarului fantastic, prezente în numeroase și diferite ipostaze ca termen de comparație și totodată ca temei al visului, al ieșirii din cotidian: Fiziologul, Viața Sf. Vasile cel Nou, Visul Maicii Domnului, Etiopica, Halimaua, Alixândria, Varlaam și Ioasaf și câte altele aduc în fața cititorului (sau a ascultătorului) lumi necunoscute, exotice, cu animale fantastice și fapte oarecum omenești, capabile de acțiuni miraculoase și spectaculoase care mișcă inima și înflăcărează sentimentele, stârnind dorul de a vedea și a ști și altceva decât se poate ști și vedea stând doar în bătaura casei părintești, dând - cum zice undeva Heliade Rădulescu - gustul unor „impresii încântătoare și bizare ca în O mie și una de nopți”.

De la sinteza celebră pe drept cuvânt a lui N. Cartoian din 1928-1938, reeditată în 1974, puține lucruri au împins mai departe cercetarea în acest domeniu pretențios, în care erudiția se îmbină în chip necesar cu finețea analizei și cu intuiția: în afara sintezei lui Al. Dușu, care reia însă doar capitolul cărților de înțelepciune, și a bibliografiei colegilor Cătălina Velculescu și Mihai Moraru, au fost numai contribuții punctuale, limitate la o singură carte populară sau un singur aspect al cercetării ei. Nici măcar în domeniul editării textelor nu stăm mai bine și, de la antologia în două volume a regretaților profesori I.C. Chițimia și Dan Simonescu, din 1963, prea puține noi ediții au apărut și ele au fost în general bazate pe aceleași manuscrise; e suficient să spun că unele dintre cele mai substanțiale contribuții noi în acest domeniu le-a avut profesorul Felix Karlinger de la Salzburg, care a editat în Austria, într-o colecție inițiată și condusă de el, **Călătoria Maicii Domnului pe la munci** și alte texte apocrifice. Recent, sectorul de filologie al Institutului de lingvistică al Academiei, în care lucrează câțiva specialiști de marcă și de unde ne-au venit câteva dintre cele mai serioase sinteze privind vechiul scris românesc și singurele, cred, ediții utilizabile de texte vechi, lansează în librării, cu sprijinul Editurii Minerva, o nouă colecție care îmbină rigoarea profesională și structura unei publicații științifice cu interesul mai larg și cu accesibilitatea necesare pentru pătrunderea în mediile unor cititori, totuși, nespecialiști. Intitulată chiar „Cărți populare”, noua colecție - coordonată de cunoscuții filologi Ion Gheție și Al. Mareș - a publicat la sfârșitul anului abia încheiat primul său volum cuprinzând două dintre cele mai răspândite și mai cunoscute asemenea texte: **Floarea darurilor** și **Sindipa**.

Cu cele treizeci și șase de manuscrise vechi păstrate în bibliotecile publice, **Floarea darurilor** este desigur o carte care a marcat evoluția culturii noastre, lăsând urme nu numai în folclor (unde Cartoian recunoaște proverbe de această origine), ci și în literatură, la Sadoveanu de pildă; iar Iorga nu își intitula fără motiv una din revistele lui culturale **Floarea darurilor...** Dar

mai tulburătoare a fost la un moment dat vechea ipoteză a unui cercetător de la sfârșitul secolului trecut. Șliapkin, după care cea mai veche versiune românească ar fi fost tradusă direct după originalul italian, iar intermediarul român ar fi stat la baza unei traduceri rusești, toate acestea încă din sec. al XV-lea! Măgulitoare pentru cultura noastră din vremea lui Ștefan cel Mare - care atinsese totuși un nivel remarcabil - ipoteza este infirmată de fapte, cu toate că unii specialiști contemporani au reluat-o și au apărat-o în anii șazeci. De fapt, istoria receptării și mai ales a studierii acestui text, pe care o retrasează autoarea acestei ediții, dna. Alexandra Moraru, este mai pasionantă și mai luminoasă decât se poate imagina la prima vedere pentru că aceasta înscrie cuceririle treptate ale unor adevăruri importante privind traseul întortocheat al cărții într-un traseu epic în care interesul pentru destinul versiunii românești se împletește cu cel pentru aventura cunoașterii: la baza traducerii românești stă sau nu direct originalul italian; traducerea românească a fost sau nu preluată de traducătorii versiunii ruso-ucrainene; traducerea românească urmează un intermediar slav sau grec, și care e acela, având în vedere că textul român diferă de toate cele cunoscute; există sau nu un original comun al traducerii românești manuscrise așa cum ne este cunoscută din diferitele versiuni ș.a.m.d. O prezentare sistematică a ediției ar fi trebuit să înceapă însă prin a spune că aceasta nu este numai prima de o asemenea importanță, bazată pe studiul tuturor versurilor și pe o atentă reevaluare a tuturor discuțiilor care au avut în centrul lor **Floarea darurilor**, vechi și noi, ci și prima de după război care are la bază un manuscris (cel mai vechi, de la sfârșitul sec. XVI sau primii ani ai celui următor), pentru că fragmentul editat de Dan Simonescu în 1963 reproduce textul după prima tipăritură a lui

Antim Ivireanu, din 1700, care este totodată și o altă traducere decât originalul pierdut al manuscriselor aflate în biblioteci. Această împrejurare, legată de amploarea discuțiilor referitoare la original, intermediari, datare ș.a.m.d., permite și obligă totodată pe editoare să însoțească cele vreo șazeci de pagini ale textului propriu-zis cu încă o sută și ceva de pagini ale unor studii minuțioase (lingvistic, respectiv filologic) și cu un glosar sub formă de indice pentru explicarea unor cuvinte rare sau puțin cunoscute. La lista tipăriturilor din secolul trecut mai trebuie adăugată o ediție, necunoscută bibliografiei citate, lui Dan Simonescu și altor specialiști pentru că nu se găsește la Biblioteca Academiei: cea din 1861 a lui Oprea Dumitrescu, bazată probabil tot pe vechea carte a lui Antim. Cum aceasta se găsea însă în colecția de carte rară de la BCU (cf. **Bibliografia românească modernă**, II, p.327), e probabil că a fost și ea distrusă odată cu alte valori, în decembrie 1989.

Celălalt text, cunoscut sub titlul prescurtat de **Sindipa**, iar sub forma sa completă **Cuvânt și pocitania filosofului Sintipa cu împăratul din Țara Persiei**, reprezentat și el prin cca treizeci de manuscrise provenind din toate regiunile românești, este mult mai recent, cea mai veche copie datând din 1703. Cu toate acestea, el nu ridică mai puține probleme și nici mai ușor de rezolvat: există argumente și pentru traducerea din greacă, și pentru aceea din slavonă, iar originalul care stă la baza textului românesc, dar și la a intermediarului încă necunoscut, n-a fost găsit. În general, editorul (dna. Magdalena Georgescu), evită să intre în discuția privind originalul versiunii românești și paralelele care se pot propune cu situația din literaturile învecinate, bulgară, greacă, ceea ce, la urma urmei, este de înțeles; dar măcar o prezentare a stadiului actual al cunoașterii noastre despre aceste chestiuni se putea face, unele lucruri fiind deja puse în circulație de studiile lui Upadhyaga despre „fundalul indian al cărții **Sindipa**” (1968), despre versiunea bizantină și postbizantină a **Sindipei** (G. Kehagioglu, 1982), cartea lui Bogdanovic despre **Sendbadnameh** a lui Zahiri din Samarkand ș.a. Ceea ce este izbitor, dacă reușim să trecem peste interesul filologic limitat al unor astfel de texte, este că ele prezintă nu numai un univers nou cititorului european, ci și o modalitate nouă de inserție a individului în cosmos, prin povești (fabule) cu valoare analogică: așa în **Sindipa**, așa în **Halima** și tot așa, la urma urmei, în **Hanu Ancuței** sau în **Soarele în baltă** ale lui Sadoveanu, dezvoltări ale unui model a cărui istorie începe în chip nevinovat, cu o sută sau două de ani mai înainte, prin modificări de statut, de îmbrăcăminte și chiar de identitate ale unor personaje (viața lui Gh. Lazăr în locul celei a lui Avicenna etc.) în continuă restructurare. Pentru a putea lăsa cu cugetul împăcat deoparte problema originalelor unui text de acest fel ar trebui măcar sugerată o explicație în caracterul cu totul diferit al acestor cărți de proveniență orientală: nici **Sindipa**, nici **Halima** nu au, în punctul lor de pornire, un original, o versiune canonică: orice poveste poate fi înlocuită cu alta, având aceeași funcție.

* *Cele mai vechi cărți populare în literatura română, vol. I, București, Ed. Minerva, 1996, 320 p.*

PAUL MENU, PIONIER

AL CINEMATOGRAFULUI ROMÂNESC (II)

de MANUELA CERNAT

Printr-o șansă cu adevărat unică, una dintre actualitățile filmate de Paul Menu la 10 mai 1897 s-a păstrat. La Lyon, unde pelicula a fost trimisă spre dezvoltare, „vederile au fost găsite atât de interesante încât au fost păstrate spre a fi incluse în catalogul lor“, la poziția 551, sub titlul **Regele și Regina României și escorta lor**. Numărul de ordine al reportajului lui Menu (în total catalogul cuprinde 1300 de subiecte), demonstrează că operatorul bucureștean s-a aflat într-adevăr în plutonul de șoc al cameramanilor lui Lumiere, și printre cei dintâi recrutați la fața locului.

Premiera absolută a acelor senzaționale imagini a avut loc în capitala României la 8 iunie, în fața unui public „high-life“, transportat de încântare. După cum citim în presa vremii, „doamnele se recunoșteau cu țipete de încântare iar domnii, văzându-se unul pe celălalt, se apostrofau vesel, cu fel de fel de epitete“. Dincolo de asemenea comentarii amuzate și amuzante, șocul realist al imaginilor prilejuiește și o seamă de considerații lucide pe seama virtuților noului mijloc de expresie. Cu adevărat profetic ne apare comentariul unuia

dintre intelectualii aflați în sală la premieră, Oscar Briol, care publica sub pseudonimul „Diogene“: cinematograful „va modifica poate în viitor punctul de vedere al istoricilor, va restabili adevărul și, prin el, sinceritatea vieții noastre va fi transmisă peste veacuri dincolo de noi înșine. Pentru noi este o distracție, pentru generațiile viitoare va fi un document incomparabil, care va aduce lacrimi de emoție, trezind o lume de idei“. Și înfiorat de neașteptata deschidere metafizică a cinematografului, cronicarul adăuga: „Cu câtă tulburare se vor revedea aievea personajele filmelor de astăzi, așa cum erau cândva, în plină floare a vârstei. **Ciudată senzație, necunoscută până acum**“.

Elogiindu-l pe Paul Menu, gazetarul adaugă: „Aceste rulouri de gelatină ar trebui să își ocupe locul în bibliotecile publice, în muzeele și Arhivele Statului, alături de alte documente, comentarii ale epocilor dispărute. Aș vrea să nu mai existe nici o ceremonie publică, nici un eveniment interesant dintre cele pe care omul le poate prevedea, fără ca un aparat de cinematograf să înregistreze oamenii pe viu“.

Articolul lui Briol este extrem de important

nu numai prin ceea ce afirmă ci și pentru că stabilește o prioritate românească. Literatura internațională de specialitate este de acord în a atribui paternitatea ideii înființării unui „muzeu cinematografic“ polonezului Boleslaw Matuszewski. Acesta a emis-o abia în 1898, într-o broșură publicată, ce-i drept, la Paris. Oscar Briol a fost însă cel care a avansat primul propunerea, în 1897.

Paul Menu deschisese cu brio calea regală a cinematografului românesc. Și totuși, curând după aceea, din motive rămase necunoscute, a renunțat la meseria fascinantă în care tocmai debutase. Să fi auzit de cuvintele puțin încurajatoare adresate de Lumiere colaboratorului său „Mesguich? „ceea ce îți oferim noi nu este o situație de viitor, e mai degrabă o meserie de bălci, poate dura șase luni, un an, poate mai mult, poate mai puțin“? Să fi aflat de incendiul devastator de la Paris, de la Bazar de la Charite unde, în luna mai, pieriseră carbonizate peste o sută de persoane, inclusiv doamne și odrasle din înalta societate, ceea ce îi îndemnase pe oamenii respectabili să înceapă a ocoli asemenea primejdioasă distracție? Sau poate că tatăl său îl va fi obligat să preia frâiele magazinului de optică de pe Calea Victoriei? Cert este că, din acest moment, datele despre cariera filmică a lui Menu devin confuze, deși el a părăsit România de-abia în anii '40.

Cortina de ceață coborâtă peste trecut cinematografului românesc de zelul proletcultist al scribilor care după 1948 s-au grăbit să acrediteze teza vidului cinematografic pre-comunist, l-a îngropat în uitare și pe Paul Menu.

Abia în 1969, cercetările tenace ale regretatului pionier al istoriografiei filmului nostru, Ion Cantacuzino, îl vor readuce în actualitate.

teatru

UN FIZICIAN

PE URMELE ȚARULUI PETRU

de REMUS ANDREI ION

În decembrie 1996 a mai apărut un volum de teatru, trei piese ale lui Vlad Zografi, lansate la Ed. Unibest. Un debut care încheie un an în care cartea de teatru a fost acceptată cu mai multă ușurință, sau indulgență, de editori. Seria autorilor tipăriți în 1996 este mare și sonoră. Câteva piese de Shakespeare - în zona clasicilor -, un volum de teatru contemporan austriac (Inst. European Iași), un text de Bernard Marie Koltès, ceva autori francezi tineri (boboci) la Nemira, au fost secondări de Ionescu (din integrala tradusă de Dan C. Mihăilescu la Univers), Vișniec (în două volume la Cartea Românească), L.M. Arcade (C. Rom.), notele lui I.D. Sârbu (Petrosani). Mai importante sunt piesele noi: Ștefan Aug. Doinaș, Dumitru Solomon (disputata nominalizare pentru premiul Cea mai bună piesă a anului 1995) și Piese noi 1995 (ambele la Unibest), comedii lui Marius Tupan din volumul „Crucea de argint“ (care conține și o piesă de sertar) etc. Cartea lui Vlad Zografi „Isabela, dragostea mea“, apărută ultima, înviorează această enumerare.

Zografi este fizician și scriitor. Și-a dat doctoratul în fizică teoretică la Paris în 1994, dar preferă să fie redactor la Ed. Humanitas. După ani în care a duminic cu succes mii de formule fizice și matematice, se simte mai în largul său

scriind povestiri, romane, teatru. Are și marele privilegiu de a debuta ca dramaturg cu o prefață semnată de Monica Lovinescu. Cele trei piese din volum, scrise în perioade diferite, sunt inegale. Originală cu adevărat este doar prima piesă „Petru“, care este și ultima scrisă. Mijlocul volumului este o piesă cu accente de absurd „Calul“. În final, în piesa „Isabela, dragostea mea“, stilul devine mai viu, dialogul mai spumos, cu personaje din lumea de apoi, fantome care vin să participe la o poveste de dragoste neelucidată - personajul vătămat, Augustin, sfârșește îmbrățișând cu foc o femeie de cauciuc. În această ultimă piesă, esențială pare să fie replica lui Marțian: „E mai simplu să nu-ți propui nimic dar să sperî că într-o bună zi ai putea“.

„Petru“ este, cred, cea mai bună piesă de teatru tipărită la noi în 1996. Monica Lovinescu scrie: „Dacă n-ar fi fost Petru, ne-am fi simțit poate cu Vlad Zografi mai acasă. În postmodernism și post-beckettism“. Petru este și cea mai interesantă piesă ieșită din concursul anual al UNITER. Cea mai bună piesă a anului. A ecurat în 1995, a fost remarcată de juriu, dar nu a fost premiată. Acum, tipărită, este la îndemâna oricui să o compare cu piesa câștigătoare **Repetabila scenă a balconului** de Dumitru

Solomon.

„Petru“ este un text literar și dramaturgic deopotrivă, o poveste plină de haz construită din dialoguri de mare vervă. Piesa se sprijină pe extravaganța vizitei țarului Petru în Franța la 1717. Inspirat de povești, memorii și date istorice, Zografi amplifică parodic teribilismul cu care țarul și-a susținut titlul de oaspete - „Străinătatea nu-i decât un fel de Rusie deghizată“, adăugând tot felul de glume, resentimente și respingeri care circulă folcloric pe seama rușilor, dar și a francezilor. În fața românilor au tot balansat între Rusia și Franța. Petru s-a prezentat nu ca țar, ci ca marinar olandez, și-a trecut cel mai urât personaj din suită, prințul-papă, în postul de țar și a spionat tot ce a putut. În piesă istoria este puțin burlescă. Rușii nu pot înghiți rubiniul de Beaujolais sau brânza Camembert, parfumul Saint-Just este amoniac, iar singurul leac în toate este votca. Votca este un alt personaj în piesă, este partener pentru țar, pentru măscărici, pentru contese și prostituate. În replică, francezii cred că Parisul e buricul pământului și oferă tuturor cadou francofonia. Petru se leagă de corsetele conteselor, poartă la brâu o pungă de măsele scoase cu mâna lui din gurile care nu-i plac, îi admiră și-i ucide pe filosofi, stă la hotel ca să profite de prostituate. Cel mai urât om din suită, măscăriciul prinț-papă, Zotov, debordează de ridicol, bodogănește orice, vrea să cumpere toți papagalii, toată piața, trece de la rugăciune în bordel.

De obicei scenele în care lipsesc Petru sau Zotov sunt mai puțin acide, dansul francezilor fără țar este o scenă mai mult literară, iar finalul este aproape ratat; total nespectaculos: un inventar a tot ceea ce vor rușii să care cu ei acasă. Nu mai există personaje, numai vocile lor se aud din culise. Pe scenă este foarte greu să faci un final doar din voci care nu spun mare lucru. O scenă goală este plictisitoare. Dar finalul unui spectacol aparține regizorului, așa cum textul tipărit este exclusiv al scriitorului. „Petru“ este o comedie care trage spre scenă.

ETNOMUZICOLOGIE... ȘI ALTE NOUȚĂȚI

de GRETE TARTLER

În luna martie a acestui an vor avea loc la Dakkar, în Senegal, câteva manifestări culturale dedicate etnomuzicologului român Constantin Brăiloiu (1893-1958): o expoziție de documente și fotografii privind viața și activitatea sa (muzicologul, folcloristul și compozitorul Brăiloiu este întemeietor al Arhivei de folclor din București și inițiator al Arhivelor internaționale de muzică populară din Geneva), o expoziție de instrumente muzicale (una din teme, „Viziunea lui C. Brăiloiu asupra muzicii africane“, va cerceta desigur nu numai oralitatea, tragismul și meșteșugurile religioase, stilul monodic sau polifonic, simfonismul și alte puncte de comparație între cele

două culturi, ci și similitudinile care există între unele instrumente - (șitere, lăute, instrumente de suflat sau membranofone), concerte de grupuri vocale și instrumentale. Fascinat, ca și Bela Bartok, despre a cărui relație cu muzica românească a scris, în primul rând de ritmuri, Brăiloiu a găsit în poliritmia africană (cu fascinantele bătaii „de fundal“ din palme sau tobe) ca și în omofonie izvoare inepuizabile de cercetare. Muzica penta - sau tetratonică, vocalizele fără cuvinte ale tribului Bororo, „jodlerele“ pigmeilor și boșimanilor, nu mult diferite de cele din Tirol sunt numai câteva elemente comune arhaice.

Dar nu numai fundamentul arhaic, ci

și „plafonul modern“ ar putea ilustra cercetările lui Brăiloiu. În ziua de azi, casele de discuri sunt literalmente inundate de rap-ul american, îndeosebi acel „gangster rap“ din ghetourile negre americane. Vigoarea și vitalitatea dansurilor moderne au resuscitat viața Africii. Apusul recepționându-le ca pe cea mai pură formă de expresivitate și comunicare.

... **Și alte noutăți.** Dirijorul Kurt Masur și-a dat, după Anul Nou, ultimul concert la pupitrul orchestrei Gewandhaus din Leipzig (post pe care îl ocupă de un sfert de secol). La cei 69 de ani ai săi anunțase că se va retrage din toate funcțiile încă de la sfârșitul anului 1996, pentru a protesta împotriva restricțiilor de buget cultural ale orașului lui Bach. Declarația sa este că se va consacra în continuare Filarmonicii New-Yorkeze, pe care o dirijează încă din 1991.

Canalul de televiziune francez ARTE are, începând cu ianuarie 1997, o nouă emisiune muzicală (difuzată în fiecare vineri la ora 19): **Tracks.** Principalele caracteristici sunt absența voluntară a prezentatorului, preeminența acordată diferitelor instrumente, ritmul viu al derulării imaginilor, conținutul informativ și ludic. Prima emisiune, consacrată Irlandei post-U2-Cranberries, a doua - reportaje despre Madonna, Les Rabbins Volants și Marilyn Manson - au conturat deja noul concept: muzică, discuții și declarații ale interpreților sau compozitorilor, dar nici un prezentator sau ziarist.

lumea literară

TREISPREZECE

● Un juriu prestigios, format din scriitorii Daniel Dumitriu, Mircea Martin, Marian Papahagi, Laurențiu Ulici, Cornel Ungureanu, a acordat premiul Eminescu pe acest an distinselor poete Ana Blandiana. Decernarea s-a făcut în orașul Botoșani, în biserica unde a fost botezat poetul.

● La Uniunea Scriitorilor, în Sala Glinzilor, a fost lansat romanul „Orbitor, aripa stângă“ (Ed. Humanitas) al scriitorului Mircea Cărtărescu. Au vorbit Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu și Laurențiu Ulici. Autorul a oferit autografe.

● Revista argeșeană „Calende“ nr. 5 adună în paginile sale poemele celor treisprezece destine tragice, adică ale poetilor: Alexandru Grigore, Virgil Mazilescu, Marius Robescu, Daniel Turcea, Corneliu Popel, Daniela

Caurea, Dan David, Ion Monoran, Aurel Dumitrașcu, Cătălin Bursaci, Cristian Popescu, Daniel T. Suci, Anta Raluca Buzinschi.

Un editorial excelent semnează Nicolae Oprea:

„Au murit, rând pe rând, din pricina bolilor (și de „origine divină“), prin sinucidere sau măcinare treptată a trupului în dezacord cu sufletul. Erau, toți, tineri, chiar dacă unii născuți în anii 1940, iar alții abia ieșiți din adolescență. Opera primilor este sfârșită, a junilor din urmă era încă în proiect. Fie că a fost vorba de moarte violentă sau lentă, autodistrugere, ei au îmbrăcat mantia „poetilor blestemați“. (...) Au fost mai mulți. Ne-am oprit la 13 dintre cei dispăruți înainte de vreme spre a marca cifra fatidică. Ei sunt cei marcați de fatum-ul care i-a destinat posterității. Aproape de limita convențională a intrării în maturitate - la 42 de ani, Mazilescu și Robescu - inima poetului tânăr a încetat să bată. Dincolo de pioșenie și compasiune, acest număr în memoriam își propune să provoace reconsiderarea necesară“.

● Asociația Scriitorilor din București lansează, în cadrul proiectului BIBLIOTECA BUCUREȘTI, seria anuală de **debut**, alcătuită din **6 titluri**: 2 de poezie (64-80 pagini), 2 de proză (96-112 pagini), 2 de critică literară și eseuri (96-112 pagini).

Manuscrisele, dactilografiate în condiții standard, **însoțite de datele personale ale autorilor** (domiciliați în București) vor fi predate, până la data de 15 februarie 1997, la secretariatul A.S.B. din str. Nicolae Goleșcu nr.15.

biblioteca noastră

- **Mersul pe apă** (Mariana Sipoș), proză, ed. Eminescu, preț neprecizat.
- **Cum să respiri sub apă** (Radu George Serafim), proză, ed. Evenimentul, preț neprecizat.
- **Cu Dumnezeu pe strada Peca** (Marcel Marcian), proză, ed. Cartea mea, 5.000 lei.
- **Scrisoare de recomandare** (Alexandru Baciu), proză, ed. Vinea, 4.000 lei.
- **Astă vară n-a fost vară** (Magda Ursache), proză, ed. Institutul European, 13.046 lei.
- **Mânia** (Mircea Brenciu), proză, ed. Astra - Brașov, 3.000 lei.
- **Izgonirea din rai** (Florea Burtan), versuri, ed. Teleormanul liber, 3.000 lei.
- **Sertarul lui Dumnezeu** (Marcel Ion Fandarac), versuri, ed. Eminescu, 1.734 lei.
- **Estetica paradoxismului** (Titu Popescu), eseuri, ed. Societății Tempus, 5.000 lei.
- **Regele** (Jose Luis de Vilallonga - trad. Ezra Alhasid), convorbiri, ed. Pacifica, preț neprecizat.
- **Ambasadorul Atlantidei** (Ion Hadârcă), versuri, ed. Junimea, 2.000 lei.
- **Zile de pescuit** (Radu Anton Roman), proză, ed. Metropol, preț neprecizat.
- **Cucerirea râsului** (Felix Narcis Nicolau), versuri, ed. Mirador, preț neprecizat.
- **Golul exploziv** (Mircea Dinu), versuri, ed. Domino, 4.500 lei.
- **Bunicul Kennedy** (Mihail Gălășanu), versuri, ed. Noduri și semne, 4.700 lei.
- **Anticamera vieții** (Anca Mihaela Pâslaru), versuri, ed. Cronica, preț neprecizat.
- **Interviuri din tranziție** (C. Stănescu), interviuri, ed. Fundației Culturale Române, preț neprecizat.
- **Elveția sau istoria unui popor fericit** (Denis de Rougemont - trad. Luminița Brăileanu și Angela Martin), eseuri, ed. Univers, preț neprecizat.
- **Fragilități** (Nicolae Motoc), versuri, ed. Metafora, preț neprecizat.
- **Vandalism într-o grădină engleză** (colectiv), versuri, ed. Marineasa, preț neprecizat.

Jose Donoso (Chile)

În prima săptămână a lunii decembrie s-a stins din viață, la 71 de ani, cel mai proeminent prozator chilian (din păcate aproape necunoscut în România) și una din figurile emblematice ale boom-ului literar latino-american început în anii 1960, Jose Donoso, a cărui operă îmbină într-o simbioză desăvârșită suprarealismul cu umorul negru și satira socială, proiectându-l în universul cititorilor și al criticii alături de columbianul Gabriel Garcia Marquez și peruanul Mario Vargas Llosa, cu care a fost deseori asemuit.

„Eu nu știu să trăiesc în afara literaturii“, obișnuia să spună Jose Donoso, reafirmând nu numai un crez literar, ci și un mod de a concepe propria-i existență. Activitatea sa profilactică pe tărâmul literelor însumează aproape douăzeci de volume de romane, memorii și povestiri, într-o proză densă, uneori dificilă, iubită însă de critici care au extins rădăcinile creației scriitorului spre filonul lui Marcel Proust sau Henry James. Și, credincios acestui crez, Donoso a refuzat constant să se adapteze gustului facil, să facă orice fel de concesii adulației consumatorilor de literatură ieftină, cu iz comercial.

„Dintre toți scriitorii pe care i-am cunoscut, Pepe Donoso a fost probabil cel mai dăruit cu harul literaturii, căci eu cred că nimeni n-a mai făcut, asemeni lui, din literatură însăși viața, așa cum a trăit-o el“, a ținut să sublinieze Vargas Llosa la moartea prietenului său.

Potrivit mărturiilor familiei, pasiunea sa pentru literatură l-a menținut în viață și l-a ajutat să înfrunte cu curaj și demnitate boala necruțătoare de care suferea de decenii, și care a sfârșit prin a-i curma existența. Anunțându-i trecerea în neființă, nepoata sa, ziarista Claudia Donoso, a arătat că, „tot ce era legat de literatură îl copleșea de entuziasm; de fapt a trăit această stare muncind la masa de lucru până în ultima clipă, lăsând moștenire ultima sa carte ce va apare în curând și de care era foarte bucuros, un roman intitulat **El Macho (Bărbatul)**“.

Exemplarul său atașament față de literatură a făcut ca la 21 noiembrie, cu prilejul inaugurării celui de al XVI-lea Târg Internațional de Carte din Santiago de Chile, să găsească forța de a părăsi clinica unde se afla internat pentru a participa, slăbit, sprinjindu-se în baston, dar cu chipul surâzător, spre a prezenta publicului cartea **Una casa vacia** („O casă goală“) a chilianului Carlos Cerda, unul din discipolii săi.

Jose Donoso a văzut lumina zilei la 5 octombrie 1925, în Santiago de Chile, într-o familie de intelectuali de la care a moștenit înclinația pentru literatură ce avea să se convertească apoi în țelul vieții sale. Spirit precoce, a fost un neobosit cititor al lui Marcel Proust, iar la 12 ani scria primele povestiri. Și-a făcut studiile secundare la „Grange School“ din capitală, unde a dobândit temeinice cunoștințe de engleză, urmând apoi filosofia la Universitatea de aici. Îl aurge însă aventura, care îl îndeamnă să ajungă până în regiunea australă și mai târziu la Buenos Aires, unde lucrează ca hamal în port. În 1949 câștigă un premiu școlar în anii ce au urmat, în două rânduri, bursa Guggenheim, care îi permite să studieze la Universitatea Princeton din New Jersey. Aici, ca editor și redactor al revistei „MMSS“ finanțată de Universitate, își publică cele dintâi povestiri (în 1950 - **The blue woman**, prima dintre acestea). Revine în țară în 1951, ca profesor de literatură engleză la Universitatea Catolică din Chile, ca ziarist la marele periodic „El Mercurio“ și redactor la revista „Ercilla“. A fost de asemenea profesor la prestigioase universități din Statele Unite (Yowa, Princeton, Dartmouth). În 1964 părăsește Chile și, după încercări de a-și găsi rostul în diferite țări latino-americane, în 1967 ajunge în Europa. Se stabilește inițial în Portugalia, iar apoi în Spania - unde și-a scris operele cele mai cunoscute - în Mallorca, la Sitges (Barcelona), Juerga Santander și în sfârșit la Madrid. În 1980 se decide să se întoarcă în Chile, guvernat de regimul militar al generalului Pinochet... Am trăit 16 ani în afara țării mele și am pierdut experiența lui Frei (președinte în anii e70), perioada lui Allende, cea a lui Pinochet... Mai mult decât o patrie, am pierdut o patrie intelectuală, lingvistică și literară“...

Numeroasele cărți scrise de Donoso au fost traduse în 24 de limbi și editate în țări atât de diferite ca Danemarca, China, fosta Cehoslovacie sau Turcia.

Opera sa fecundă a fost încununată cu multiple premii și distincții. În 1957 publică romanul **Coronacion** („Încoronare“), distins cu premiul Fundației Faulkner din SUA în 1963, „pentru cel mai bun roman chilian de după război“. În 1987, romanul **Casa de Campo** („Casă la țară“) îi aduce premiul Criticii Spaniole, iar la 10 septembrie, în același an, primește însemnele ordinului „Alfonso al X-lea cel Înțelept“ înmânate de regele Juan Carlos pentru meritul de a fi „o figură-cheie a literaturii chiliene și unul dintre cei mai prestigioși scriitori de expresie spaniolă ai lumii“. În sfârșit, după alți doi ani i se acordă Premiul Național de Literatură din Chile. Printr-o ciudată coincidență, așa cum moartea prematură l-a împiedicat pe Marin Sorescu să primească probabil Premiul Nobel, Jose Donoso nu a mai avut răgazul să se bucure de premiul Cervantes - autentic premiul Nobel al literelor hispanice.

Dintre cele mai renumite romane ale sale se cuvin a fi amintite și: **El lugar sin límites** („Locul nemărginit“), 1967; **El obsceno pajaro de la noche** („Obscena pasăre a nopții“), 1970; **La misteriosa desaparición de la marquesita de Loria** („Misterioasa dispariție a micuței marchize de Loria“), 1980; **El jardín de al lado** („Grădina de alături“), 1981; **Cuatro para Delfina** („Patru pentru Delfina“), 1982; **Suenos de mala muerte** („Vise rele“), și **La desesperanza** („Desnădejdea“), 1986, acesta din urmă inspirat din ultimele clipe ale Matildei Urrutia, soția marelui poet Pablo Neruda.

Ultimul său roman, **Donde van a morir los elefantes** („Unde merg să moară elefanții“), o metaforă a ignoranței și disprețului unor intelectuali nord-americani față de tot ce ține de America Latină, devine, din anul apariției sale, 1995, un best seller.

La aceste romane se adaugă volume de povestiri ca de pildă **Cuentos** („Povestiri“), 1971 și de eseuri, **Historia personal del „boom“** („Istoria personală a boom-ului“), 1972.

GRĂDINA DE ALĂTURI

Uneori e bine să ai prieteni bogați. Nu vreau să pun aici o vorbă burlescă în favoarea unei adunări isterice exclusive, în genul lui Scott Fitzgerald, pentru această formă de conviețuire. Uneori însă se întâmplă, din fericire, ca prietenul bogat să fie prieten de-o viață, de pe băncile școlii, de pe timpul mersului la plajă și pe la moșii, în adolescență, când lumea ni se părea urâtă, fiindcă nu ne propunea încă tiranica opțiune de a fi, poate, iubiți și celebri. E firesc atunci - pentru că de-a lungul anilor prietenii triumfător a știut să întrețină o generoasă relație de simetrie cu cineva ca mine, circumstanțele în care trăiesc eu în prezent fiind atât de diferite de ale lui -, să găsesc un prilej de bucurie auzind, îndată ce m-am întors de la acea neliniștitoare serată petrecută la La Cala, vocea lui Pancho Salvatierra sunând la telefon de la Madrid ca să întrebe ceva foarte natural:

- Ascultă, Julito, ce planuri aveți voi pentru vară?

De parcă Gloria și cu mine am face parte din clasa de latino-americani care-și pot permite luxul de „a avea planuri pentru vară“. Nu ne-am îndoit nici o clipă că suntem condamnați să petrecem și cea de a șaptea vară europeană a noastră prinși în infernul din Sitges. E drept că la răstimpuri te întâlnești aici cu chilenii sau argentinienii palizi, sosiți de curând din Norvegia sau Germania, care jură că, în această Europă muribundă, Sitges e chiar Paradisul; acolo la ei nu se vede soarele niciodată, fructele au gust acrisor-dulceag de câlți și nimănu-i nu-i pasă nici cât negru sub unghie de ce pățește vecinul...

Dar... aici? Începea luna iunie. Cu tot coniacul și valiumul, Gloria și cu mine reușeam să nu fim de acord în nici o privință, asta ca uvertură la certurile noastre tot mai aprige pe măsură ce veneau zilele de iulie și august, făcându-ne să adunăm ranchiună pentru tot anul. Totuși, preferam să stăm închiși în apartamentul nostru minuscul și asta pentru a nu adăuga deteriorării relațiilor familiare și deteriorarea a ceea ce era în jur; neputința în fața prețurilor ce se triplau în timp ce calitatea scădea, imposibilitatea de a-i smulge un zâmbet ticăloasei catalane bătrâne care era casieră la prăvălia de zarzavat, plaja întesată de trupuri unul lângă altul, năvala de vulgaritate poliglotă prin magazinele alimentare și de țigări și de ziare veșnic epuizate, satul întreg duhnind a cartofi prăjiți în același ulei în care s-au prăjit mii de porții de cartofi... și

belgieni, francezi, nemți amortiți de atâta stat cât e ziua de lungă trântiți pe nisip, instalați pe înserat pe terase stridente, fără să vadă, fără să vorbească, vârați ca niște crenvurști în pielea lor înroșită lucind a cremă Nivea a cărei duhoare strica aerul, profitând cu toții de dreptul de a folosi soarele și a murdări marea catalanilor fiindcă le cumpăraseră încuviințarea cu valulă, nu glumă.

În ziua când a telefonat Pancho Salvatierra, am văzut că primele semne de deteriorare estivală își făcuseră apariția în căminul nostru: geamurile ce dădeau spre terasă trebuiau curățate; mușcatele se ofileau de atâta praf; iar Gloria se găti cu un **mu-mu** decolorat pus peste un bikini ale cărui părți nu se asortau, restul de bikini din verile trecute; mă rog, zică ea ce-o vrea cu privire la regimul pe care-l ținea, cert e că se îngrășase. Dar de data asta am fost precaut păstrându-mi pentru mine observația asta. Drept urmare, am dormit drogat toată după-amiaza aceea nesfârșită, ca să o unesc astfel cu noaptea și să nu mă văd obligat să fac față obișnuitei alternative puse de mașina mea de scris; romanul mărturie pe care, deși respins o dată de formidabila Nuria Monclus, eram sigur că-l puteam preschimba într-o capodoperă deasupra acestei literaturi de consum, atât de la modă în zilele noastre, care a tot ridicat în slăvi falși zei ca Garcia Marquez, Marcelo Chiriboga și Carlos Fuentes? Sau plicticoasa traducere a lui **Middlemarch** de George Eliot, făcută în tandem cu Gloria, muncă ce părea veșnică, care însă ne asigura niște venituri modeste dar sigure? Din fericire înainte de a mă trezi de-a binelea ca să fac față unei alegeri atât de dificile, m-a smuls din toropeală soneria de la ușă: era Cacho Moyano să ne invite la un grătar argentinian, cu muzică de chitară, în dărăpănatul său domiciliu din La Cala, lângă Sitges. Invitația aceasta - avea să treacă să ne ia într-o jumătate de oră - m-a scutit de groaznica nevoie de a lua o atitudine definitivă în fața mașinii de scris, și am îmbrățișat ideea lui Cacho cu grătarul, în ciuda siguranței că n-avea să fie decât încă o dovadă a plictisiei obișnuite pe la astfel de reuniuni. Am acceptat pe dată. Imediat ce a plecat dragul de Cacho, i-am zis Gloriei:

- Așa cel puțin nu vei fi nevoită să gătești...

M-am gândit că acolo mă voi putea depărta de grup, ca să stau de vorbă cu Carlos Pelbaum, ceea ce era mereu agreabil. Însă totul s-a petrecut aluninteri și n-a fost nici un prilej să leg cu el vreo discuție cum făceam de obicei; biata Gloria a fost cea care, până la urmă, a trebuit să pregătească legendarul grătar argentinian, pentru că frații Zamora, marii maeștri specializați ai acestui ritual, n-au apărut decât foarte târziu, însoțiți de două norvegiene agățate întâmpiaător, cu aspect de păpuși gonflabile, și care i-au acaparat de tot.

Întorcându-ne acasă, și parcă dintr-o galaxie diferită situată însă doar la șase sute de kilometri distanță la celălalt capăt al firului de telefon, am auzit clinchetul glasoanelor în **gin- tonic**-ul cu desăvârșire estival, al lui Pancho Salvatierra, ecou suav de sticlă lovită ce domoli în ființa mea, cel puțin pentru un scurt răstimp, acel ceva cu mult mai copleșitor ca simpla sufocare a ceea ce promitea să fie o nesfârșită serie de nopți fierbinți la Sitges.

Ce planuri aveam Gloria și tu mine pentru vară?

Pancho are darul de a întreba chestiile asta atât de natural că nu rănește orgoliul inter-

locutorului. Dimpotrivă, a reușit să facă să mă simt că aparțin acestei clase cosmopolite putând să-i răspund că ne duceam la vila pe care tocmai o închiriaserăm pe Costa Smeralda, de pildă - sugestic părelnică citită de nevastă-mea într-o revistă de amor la salonul de coafură unde se duce să-și vopsească părul - **dans le grand vent** pe o plajă rece, cum se zice că era altădată de bon ton, la Île de Re, poate, sau pe coasta normandă ca pe vremea lui Proust... miraj al unor siluete învăluite în tul alb ca în fotografiile lui Lartigue..., căci soarele e dușmanul numărul unu al pielii, iar Mediterana, vara, e o scorneală de baroni nemți pederastași și de romancierii englezi de mâna a doua, și acum, pe lângă faptul că a ajuns un soi de ballă cu cremă Nivea și prezervative, își pierduse întregul său **glamour**. Pancho ar fi gustat grozav comentariile acestea, pe care nu i le-am adus la cunoștință, cu toate că el înțelege genul acesta de judecăți; alcătuiau atmosfera în care talentul lui - indiscutabil, surprinzător, copleșitor - înflorește și dă roade într-un chip care mie îmi e tare greu să-l explic, dar care se confirmă cu fiecare expoziție de-a lui la Galeria Claude Bernard la Londra, Paris, Zurich și New York, cu fiecare comandă spectaculoasă ce ocupă prima pagină prin ziare și-i stârșește lui Adriazola un fel de revărsare caustică a invidiei pe care o dă drept cenzură morală a „une poziții politice și etice față de societate, inacceptabilă la un artist care trebuie să fie, mai înainte de orice, vocea indignată în fața nedreptăților săvârșite împotriva poporului care suferă“.

În lumea lui Pancho, în schimb, lucrurile sunt imponderabile, gratuite; sunt lipsite de istorie, de cauze, de viitor, astfel încât succesul poate fi la fel de brusc pe cât e de trecător.

Într-adevăr, când vorbesc cu Pancho mă simt bogat, plin de succes, un veritabil Scott Fitzgerald înveșmântat în alb imaculat, eliberat de tirania aceluia groaznic superego, berea călduță din paharul meu de carton prefăcută în magie **gin- tonic** într-un pahar de cristal încrustat, și chiar tânăr, și scăpat de discreta mea burtă. Iar Gloria, dorind nesățioasă elogiile pe care eu nu i le aduc atât de des cât s-ar cuveni, se simte frumoasă și atractivă când el îi face complimente care, trebuie s-o recunosc, sunt justificate fiind vorba de ea, căci Pancho știe că e prea inteligentă ca s-o amețească fluturându-i floricele de hârtie colorată cum face cu prietenele lui mai credule. Acest fler, acest extraordinar **afiatamiento** social - trebuie să fie, cred eu, unul din multele daruri pe care lumea le capătă o dată cu succesul, fiindcă Pancho, înainte, era lipsit și de acestea și de alte subtilități. Mi-a fost deci ușor să răspund la întrebarea lui despre pla-

nurile noastre de vară cu aceeași simplitate cu care el mi-a pus-o:

- Nimic... n-avem un sfaș.
- Și romanul tău?
- Respins... O nenorocire.
- Ticăloșii!
- Ticăloasa vrei să spui.
- De ce ticăloasa?
- Îți povestesc cu mai târziu.

Extrem de sensibil în a discerne semitonuri în inflexiunile vocii prietenilor lui, Pancho și-a dat seama că Gloria și cu mine, în momentele acelea de nervi încordați, n-aveam să refuzăm nimic din ce ne-ar duce departe de Sitges, martorul odios al acestei umiliri. Începu atunci să se întindă la vorbă, învăluitor și subtil, perorând despre deliciale Madridului vara, când nu-i nici țipenie, nici o mașină, toate casele sunt închise - „nu mai rămân decât portarii, care înseamnă Madridul autentic, neaș, care pe tine ca romancier o să te intereseze“, a fost înduioșătorul său comentariu livresc - și chiar te puteai duce la cinema fără să faci coadă, și la restaurante fără să rezervi masa.

- Și unde mai pui reducerile de prețuri...! Povestește-i Gloriei de reduceri. Chiar la Loewe, care îți iau și pielea de pe tine, acum dau totul pe mai nimic! De ce să rămâneți la Sitges când puteți veni să petreceți trei luni, poate mai mult, aici, în apartamentul meu din Madrid?

Recunosc, e drept, că nopțile la Madrid sunt zăpușitoare. Dar ce are a face? Toată casa lui avea aer condiționat, chiar și un sistem special, cu umiditate, pentru sera lui de iarnă. Se prefăcu puțin că ne roagă, să ne sacrificăm chiar dacă am face-o doar din prietenie“, acceptând să ne petrecem vara la el acasă, pentru a avea grijă de plante, de Myshkin, câinele său **pug** și de Irina, pisica lui siameză, a cărei culoare era asortată cu cea a cânelui.

- Voi îmi știți apartamentul din Madrid. Vi-l las în întregime la îndemână, cu excepția atelierului care e o mizerie. Puteți folosi tot ce am în cămară, ceai, băuturi, conserve, orice, o să fac provizii când mă întorc, oricum totul o să fie expirat. Și e un ciclu Fred Astaire-Ginger Rogers la Cine-Club, cred că pe Onesimo Redondo, eu n-am niciodată vreme să mă duc. Nu-i rău la mine acasă pentru a petrece trei luni scriind.

Adevărul e că apartamentul lui Pancho Salvatierra chiar în centrul Madridului nu era rău deloc, nu era rău pentru un pictor, nici pentru un scriitor, nici măcar pentru un actor de cinema înzestrat cu fantezie și rafinament.

- De ce ai nevoie de noi?

- Casele prind un miros foarte curios când nu sunt locuite vara.

Nesuferita de Carlota de Teck m-a obligat să-i închiriez oribilul palat **belle epoque** din Corfu pentru toată vara dacă aveam pretenția să mă cule cu ea. Și în plus să-i fac un portret grozav. Portretul ăsta o să fie răzbunarea mea; ai să vezi ce față îi pictez, la fel cu cea a mătușii ei Queen Mary. Partea proastă e că o s-o am toată vara pe cap în chip de muză **en residence**. De n-ar fi așa, v-aș invitat pe voi. Nu spune nu. Julito, te rog, veniți la Madrid. Adu-ți aminte, de la cine copiai la tezele de matematică la liceu, că de nu, n-ai fi apucat în veci să-ți dai bacalaureatul? Aici ai să poți să-ți refaci marele tău roman în liniște, și să-l dedici, lui Francisco de Salvatierra, fără al cărui ajutor n-aș fi scris niciodată acest roman“.

Prezentare și traducere:
Tudora Șandru Mehedinti

CUM ÎNTEMEIAZĂ CUVINTELE REALITATEA

de MONICA SPIRIDON

Realul, realitatea, existentul, lumea ș.a.m.d. sunt tot atâția termeni aparent banali - despre care fiecare credem că știm câte ceva. Cu toate acestea, în ontologie, în epistemologie sau în discipline mai specializate ca semiotica, semantica sau teoriile literaturii, ei creează confuzie, dileme complexe sau dispute teoretice savante. În ultimul timp, dezbaterile academice generează o tensiune explozivă între științele reputat obiective, de o parte, și unele dintre umanități, de cealaltă. Declarația de război vine din tabăra celor din urmă. Sub stindardul deconstrucției poststructuraliste (aflate acum în faza de extincție), ipoteze polemice formulate de așa-numitele științe ale spiritului (*Geisteswissenschaften*) - caționate de epistemologi frondeuri sau chiar de fizicieni amatori de notorietate - încep prin a respinge pretențiile de obiectivitate ale oricărei forme a cunoașterii și sfârșesc prin a nega radical orice realitate exterioară conștiinței.

În ceea ce îl privește, faimosul filosof american John R. Searle are deja o reputație solidă de adversar înverșunat al deconstrucționismelor de orice nuanță, pe care le descalifică intelectual fără cruțare, ori de câte ori se ivește prilejul. Și totuși, arhi-tema unciă dintre cărțile sale recente, **The Construction of Social Reality** (The Free Press, New York, London, Toronto, 1996), este **potențialul constitutiv de realitate al limbajului nostru**. Ca să fim de acord cu acest paradox aparent, trebuie să pornim de la modul în care înțelege Searle galaxia de termeni problematici susnumiți. Și, încă mai precis, de la definiția pe care el o dă **Realității**.

În sistemul filosofic de referință al lui Searle, există **mai multe realități**, distincte prin natură, corespunzătoare termenului nivelant de Real. Acesta din urmă acoperă o serie de fenomene, pe care suntem îndreptățiți să le numim **naturale**: altele care, spre deosebire de primele, sunt fenomene sociale; și, în fine, cele identificate de Searle drept **fapte instituționale**. Primele două categorii au o existență neproblematică. Muntele Everest sau un uragan devastator sunt fenomene naturale; pe când războaiele sau colectivitățile profesionale sunt fenomene sociale. Mult mai delicat este statutul celei de-a treia categorii: existența sa - cu nimic mai puțin obiectivă - depinde integral de consensul public, fixat într-o serie de reguli în vigoare. Acesta e sistemul de referință în care o simplă hârtie de o culoare, mărime și formă anumită, pe care o punem neglijent în buzunar, e **acceptată** drept bancnotă de - să zicem - cinci dolari și îndeplinește diferite misiuni sociale. Conform aceluiași model, un **Da!** rostit convingător de doi parteneri, în circumstanțe precis definite, duce la **recunoașterea formală** a acestora drept o familie. În fine, în proximitatea unui perimetru clar delimitat, unde două grupuri de persoane de mărimi variabile se comportă într-un fel bine cunoscut de toată lumea, câteva zeci sau sute de mii de spectatori **vor admite** că au asistat la un meci de fotbal.

Prin urmare, așa-numita realitate obiectivă e absolut neomogenă. Ea include și o categorie de fapte - cum ar fi de pildă regimul proprietății, sistemele electorale, modul de funcționare a unei curți de justiție, un eveniment monden cu numele de **cocktail party** - nu mai puțin obiective ca primele, dar care iau naștere în urma unui acord făcut public. Acestea sunt și singurele manifestări **exclusiv umane** ale realului. Colectivități sau războaie există și în lumea animală - doar declarația de război e o practică tipică umană. Uraganul e un element **natural**; el produce tulburări cu caracter **social**; dar numai

etatea, cetățenia și încă multe altele - tot atâția piloni, solizi dar impalpabili, ai socialității în sens cuprinzător.

Dilema filosofului din Berkeley este dacă și cum putem descrie aceste structuri. Și, mai ales, pe ce cale se face saltul de la biologic la social, la realitățile naturale fizico-chimice brute, la statutul lor de fapte instituționale? (La urma urmei, o bancnotă e un conglomerat de atomi. Dar instituția monedei, în pofida obiectivității sale și a punctului de sprijin pe care îl are, e un dat absolut imponderabil...). Răspunsul cel mai simplu cu puțință este: prin intenționalitatea colectivă, singura în stare să impună anumite funcții unor entități disparate. În acest fel, Searle transpune pe terenul socialității faimoasa **Speech Acts Theory** (teoria actelor de limbaj), formulată și discutată până acum doar în perimetrul filosofiei analitice a limbajului. Foarte succint, ea se interesează de condițiile în care a **spune** devine sinonim cu a **face** - adică de **potențialul performativ al limbajului nostru**.

Capacitatea performativă a cuvintelor a fost studiată cu metodă de John Searle, în lucrări fundamentale ale filosofiei contemporane de descendență wittgensteiniană. Atunci când teoreticienii literaturii i-au stimulat în diverse moduri s-o facă, el a extins polemic modelul actelor de limbaj, testându-l și pe teritoriul ficțiunii. În cartea recentă, filosoful demonstrează că există anumite segmente ale realului care nu sunt altceva decât invenții umane, omologate însă factual și instituțional, atâta timp cât credem în realitatea lor și suntem cu toții de acord asupra ei.

Pe aceste baze, John Searle proiectează o interesantă **ontologie a instituțiilor sociale**. Ce date obiective intră în sfera ei de interes? „Faptele la care mă gândesc - precizează John Searle - ar fi, spre exemplu, că eu sunt recunoscut drept cetățean al Statelor Unite, că o bucățică de hârtie din buzunarul meu reprezintă o bancnotă valorând cinci dolari, că sora mea cea mică s-a căsătorit pe 14 decembrie, că posed o proprietate în Berkeley sau că New York Giants au câștigat supercupa în 1991. Asta în deplin contrast cu faptul că munți ca Everestul au zăpadă și gheață pe culmi, sau că atomii de hidrogen au doi un electron - lucruri care se întâmplă în cea mai desăvârșită indiferență față de opiniile și convingerile oamenilor”.

Oricât de diverse, ambele tipuri de fenomene menționate de Searle aparțin sferei pe care, din comoditate perceptivă, o numim cu un termen nivelat **Realitate**: de unde înțercarea filosofului de a arunca o punte peste golul care se cascadează între ele. Substanța ontologică a faptelor instituționale este, după Searle, de găsit în limbaj: un produs al

fenomenului extrem de complex - parțial fizic, parțial spiritual; parte natural, parte social - care se cheamă **Om**. Cartea scrisă de Searle în stilul cristalin, alert și malițios cu care ne-am obișnuit deja, demonstrează imbatabil, punct cu punct, că înainte de orice formă instituțională trebuie să pre-existe o formă, chiar și rudimentară de limbaj. Instituția limbajului e un element a priori al societății, fiindcă dispune de elemente simbolice: acestea **stau pentru** (cum se pune în semiotică), adică **sunt ceva și reprezintă altceva**. În acest fel, limbajul devine nu numai **instrumental** ci și **modelul** funcțional al instituțiilor sociale.

Spațiul nu-mi îngăduie să intru în detaliile demonstrațiilor, pe cât de riguroase tot pe atât de captivante și pline de vervă, ale lui John Searle. Mult mai profitabil mi se pare să-i situez premisele tranșante și sistemul de referință, articulat impecabil, într-un context mai larg, dominat în prezent de metaforism nebulos, de echivoc premeditat și chiar de un anume cabotinism frondeur. Și mai ales de o întrebare rituală, reluată în titlul secțiunii finale a cărții lui Searle: **Există cu adevărat lumea reală?** Cei care răspund negativ la întrebare nu acceptă, practic, două ipoteze. Întâi că s-ar putea vorbi de o realitate în sine, independentă de diversitatea infinită a reprezentărilor umane relative la ea. Și, după aceea, că datorită aceleiași relativități de reprezentare, afirmațiile considerate de noi adevărate ar corespunde unor stări de fapt. Pe când ceilalți, care răspund afirmativ la întrebare, consideră acceptabile ambele ipoteze, fiind taxați în bloc drept **realiști**.

După cum constată Searle, în parte, filosofia și chiar fizica modernă se dezic în modul cel mai radical de **realism**. Ca totdeauna, de atenția polemică a filosofului beneficiază în mod special deconstrucția, interpretând mecanic postulatele filosofiei și transplantându-le abuziv pe terenuri improprii. „Totul - susține Searle - e partea unei atmosfere intelectuale globale, care face ca versiuni antirealiste ale poststructuralismului, cum ar fi deconstrucția, să pară intelectual acceptabile și chiar atractive. Dar odată aduse în plină lumină, lipsite de travestiuri și machiaje avantajoase, toate argumentele antirealiștilor ne apar de-a dreptul ridicole. De unde înclinația spre obscuritate și chiar spre obscurizare a dezbaterilor consumate în această arie”.

Pe lista neagră, stau alături esteticieni (Nelson Goodman), epistemologi (Thomas Kuhn sau Paul Feyerabend), logicieni (Hilary Putnam), pragmatisticieni (Richard Rorty), filosofi ai culturii (Jacques Derrida) sau fizicieni (Terry Winograd), printre alții. Sub tirul implacabil al argumentelor lui Searle, schemele lor de gândire trădează același viciu fundamental: **confuzia dintre ontologic și epistemologic**. Faptul că obiectivitatea epistemică totală e dificilă, de nu imposibilă - cunoașterea fiind condiționată de contexte, de motivații, de perspective culturale complexe ș.c.l. - e o premisă absolut corectă **epistemologică**. Dar din ea nu se pot trage concluzii **ontologice** conform cărora realul nu există independent de reprezentările noastre. Mai precis, nu putem porni - ca Derrida - de la trăsăturile modului nostru de reprezentare a realității, făcând deducții despre realitatea însăși.

Ca tot ce semnează pontiful american al filosofiei analitice, cartea este decis angajată - ideatic și retoric - într-una din bătăliile cu miză mare ale modernității intelectuale. Strategia lui John Searle rămâne întotdeauna aceeași. Filosoful monitorizează vigilent conflictele de anvergură, dintr-o arie unde filosofia, lingvistica, antropologia, semiotica, teoriile literaturii se întâlnesc, de o parte sau de alta a liniei fronturilor. După care, la adăpostul unei cuirase logice impenetrabile, se lansează în desanturii spectaculoase, în punctele fierbinți. Cărțile sale, ca și nenumăratele prelegeri publice, susținute în toate cele patru puncte cardinale ale lumii sunt, într-o dimensiune pe care trebuie să știi s-o descoperi, relatări ale unor astfel de incursiuni, în zonele aventuroase ale creației intelectuale de azi.

CU PENIȚA PE HÂRTIE

de ION CREȚU

„Scrie despre iarnă vara. Descrie Norvegia cum a făcut-o Ibsen, de la un birou din Italia; descrie Dublinul cum a făcut-o Joyce, de la un birou din Paris. Willa Cather și-a scris romanele ei de prerie în New York; Mark Twain a scris Huckleberry Finn în Hartford, Connecticut. Recent, istoricii au descoperit că Walt Whitman ieșea rareori din casă“.

seul scriitoarei americane Annie Dillard *The Writing Life* (Viața de scriitor, Harper Perennial, 1990) a fost bestseller-ul importantului cotidian *New York Times*, ceea ce, să recunoaștem, nu este un lucru tocmai de neglijat, dacă ținem cont de domeniul pe care-l acoperă: viața de scriitor, domeniu oarecum specios, de interes limitat, îndeosebi pentru cei care ard în fața cuvântului ris. Pe de altă parte, viața de scriitor nu este nici pe departe atât de **exciting** pe cât este viața marilor vedete pop, cinema sau ale sportului. Există ceva mai monoton și, uneori, mai deznădăjduit ca viața de scriitor? Dar London, se va spune? Dar Hemingway? Dar Istrati? Cine ar putea spune despre ei că s-au plictisit? Adevărul este că există scriitori care au dus o existență spectaculoasă, așa cum sunt scriitori care au făcut avere din scris. Dar nu despre asta este vorba. Cât interes poate prezenta cineva care, cât e ziua de lungă, uneori noaptea, nu face altceva decât să pună, cu răbdare, cu încăpățănare, cu credință, cuvânt lângă cuvânt? Cât interes poate prezenta existența cuiva care nu are nici un criteriu obiectiv de a măsura progresul pe care-l face, dacă-l face, care nu dispune de nici un instrument de orientare în călătoria lui solitară în afară de propriul instinct de navigator? Și totuși, **Viața de scriitor** s-a bucurat de o primire excelentă. Foarte încurajator, să recunoaștem.

Annie Dillard este autoarea unor cărți de succes ca *An American Childhood* și *Pilgrim at Tinker Creek*, literatura ei remarcându-se prin seriozitate, prin calitatea scrisului, prin dezinteresul față de comercial. *New York Times Book Review*, această biblie a opiniei literare, spunea despre **Viața de scriitor**: „Annie Dillard este o scriitoare extraordinară, și *The Writing Life* este plină de bucurii“. *USA Today* scria la rândul lui: „*The Writing Life* este sveltă și puternică precum *Tao Te Ching*, acel vechi manual chinezesc despre arta de a trăi... Vrei să copiezi tot ceea ce spune, să lipești nota pe mașina de scris, s-o fixezi cu un magnet puternic pe ușa frigiderului. Cuvintele ei dau curaj“. Asemenea cuvinte măgulitoare au mai scris și alte importante publicații de peste Ocean.

Cartea americancei Annie Dillard, propusă spre lectură cititorilor noștri, este un eseu elegant, profund și pe alocuri emoționant despre viața de scriitor, eseu produs de un experimentat și extrem de talentat autor care s-a oprit o clipă din lucru și și-a îngăduit să reflecteze asupra propriei condiții. Rezultatul este mai mult decât un sincer omagiu adus scriitorului și

muncii sale; este o lectură plină de farmec și poezie.

Viața de scriitor este împărțită în șapte capitole, împărțire care nu se justifică în mod evident prin structura epică a cărții. Este, poate, mai degrabă o aluzie la cele șapte zile ale creației divine, creație cu care opera scriitorului poate fi, metaforic, asemuită. Fiecare dintre capitole poartă câte un motto. Întregul eseu este pus sub semnul lui Emerson și al cuvintelor sale: „Nimeni nu bănuiește că zilele sunt zei“.

Începutul eseului dă tonul general al cărții: „Când scrii, așezi în fața ta un șir de cuvinte. Șirul de cuvinte este târnăcopul mincrului, dalta sculptorului, scalpul chirurgului. Îl mănăiești și el deschide o cărare pe care o urmezi. Curând te găsești adânc într-un nou teritoriu. Este un drum înfundat sau ai localizat adevăratul subiect? O să afli mâine sau de mâine într-un an“. În acești termeni, mai degrabă figurativi, este descrisă munca scriitorului.

Eseul nu se vrea un ghid pentru uzul autorilor. El nu pledează pentru un anumit mod de viață, nu oferă soluții, rețete sau sfaturi pentru scriitorul începător. El încearcă, și reușește, să aducă sub spotul rampei viața de scriitor, așa cum este văzută ea din interior, de către un scriitor. Eseul nu este prescriptiv, este doar explicativ; este un punct de vedere, extrem de onest, printre atâtea alté puncte de vedere posibile, la fel de oneste, despre viața de scriitor: „Șirul de cuvinte este un ciocan. Ciocănești pereții propriei tale case. Ciocănești ușor pereții, fiecare zid. După ce ai plecat urechea mulți ani la genul acesta de lucruri știi la ce să fii atent. Unele ziduri sunt de susținere; trebuie să rămână, altfel totul se dărâmă. Altele pot fi dărâmate fără teamă; poți să auzi diferența dintre ele.“

Din păcate, uneori trebuie dărâmat un zid de susținere. Nu se poate altfel. Există doar o soluție, care te îngrozește, dar asta este. Dărâmă. Ferește-te“.

Iată o sugestivă și corectă punere în ecuație a muncii de scriitor. Ea se sprijină nu numai pe propriile observații ci și pe date oferite de structuralism: „Un tablou își acoperă urmele.

Pictorii lucrează de jos în sus. Ultima versiune a unui tablou se suprapune celor precedente și le acoperă. Scriitorii, pe de altă parte, lucrează de la stânga la dreapta. Capitolele care pot fi decartate se găsesc la stânga. Ultima versiune a unei lucrări literare începe pe undeva pe la mijloc și devine puternică spre sfârșit“.

Pentru a oferi o imagine cât mai comprehensivă asupra vieții de scriitor, Annie Dillard se ridică nu o dată deasupra propriei experiențe, deși ea este cea care contează în primul rând, și invocă parabole, experiența altor confracți etc. Iată, spre exemplificare, cazul grăitor al fotografului ucenic care-i aducea în fiecare an maestrului spre examinare câte un teanc de fotografii. În fiecare an, maestrul le studia și le așeza în două grămezi: bune și rele. În fiecare an, bătrânul maestru pune același peisaj în grămada nereușitelor. Într-o bună zi, el s-a întors spre ucenic și i-a spus: „Îmi aduci în fiecare an același peisaj, și în fiecare an eu îl pun la fotografiile proaste. Cum se face că ție îți place atât de mult?“ Tânărul fotograf răspunse: „Fiindcă trebuie să urc un munte ca să îl fac“. Concluzia? „Câte cărți nu citim, de care scriitorul nu a avut curajul să-și taie cordonul ombilical? Câte cărți nu citim, de pe care scriitorul a uitat să ștergă prețul? Este pertinent, este politicos pentru noi să aflăm cât l-a costat, personal, pe scriitor?“ Asemenea parabole nu sunt puține în economia cărții. Ele nu doar luminează în felul lor particular diferite aspecte ale vieții de scriitor, ele dau eseului o notă aparte de înțelepciune, o patină plină de farmec.

Tonul eseului nu este însă totdeauna grav. Annie Dillard nu ezită să apeleze și la exemple care, deși pline de miez, au darul să stârmească un zâmbet. Ca atunci când îl invocă pe Octavio Paz citându-l pe Saint-Pol-Roux care obișnuia să-și agațe de clanța ușii când se ducea la culcare o notă cu avertismentul: „Poetul lucrează“.

Cât de repede/ușor se scrie o carte stârmește adesea discuții foarte aprinse. Mai ales când este vorba de o carte de succes și ea a fost terminată într-un timp record. Nu găsim pasaj mai grăitor, din aceste puncte de vedere, decât următorul: „Este nevoie de ani să scrii o carte, nefăcând altceva decât să scrii. Pentru poemul lung, susține John Berryman, este nevoie de cinci-zece ani. Thomas Mann a fost un caz excepțional din punctul de vedere al creativității. Lucrând continuu, el scria o pagină pe zi. Asta înseamnă 365 de pagini pe an, fiindcă scria în fiecare zi - o carte apreciabil de groasă pe an. La o pagină pe zi, el este unul dintre cei mai prolifici scriitori care au existat vreodată. Flaubert scria constant, cu dificultățile îngrozitoare obișnuite. În 25 de ani a scris o carte la cinci-șapte ani. Dacă un scriitor scrie o carte la fiecare cinci ani, el realizează o medie anuală de 73 pagini utile, sau aproximativ o cincime de pagină folosibilă pe zi. Anii de care au nevoie biografii și alți scriitori de cărți documentare pentru a strânge și stăpâni documentele necesare fac pandant anilor necesari romancierului sau autorului de schițe pentru a fabrica lumi solide care să răspundă unor adevăruri imateriale...“ etc.

Viața de scriitor se recomandă ca o lectură obligatorie pentru oricine are contact cu creația, fie și numai în calitate de consumator.

1) Ileana Mălăncioiu la vremea „Arderii de tot” (1976).

2) Cassian Maria Spiridon, animatorul „Convorbirilor literare” în variantă nouă.

3) Nichita Stănescu reclama „Dreptul la timp” (1965). Îl acompaniau Dumitru Micu și Mihail Davidoglu.

4) „Iluminările” (1975) lui Al. Ivăsiuc l-au încântat și pe Romul Munteanu.

5) Parizianul Dan Culcer are ceva de reproșat peremistului Dumitru Bălăeț.

